

Załącznik nr 2 do Uchwały Nr 254/5141/16

Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie

z dnia 29 grudnia 2016 r.

Inteligentna specjalizacja wiodąca

Jakość życia



PLAN DZIAŁANIA

NA LATA 2014-2020

Spis treści

Streszczenie	3
Wprowadzenie	7
Definicja inteligentnej specjalizacji wiodącej jakość życia dla województwa podkarpackiego.	14
Proces przedsiębiorczego i naukowego odkrywania	20
Miejsce inteligentnej specjalizacji wiodącej jakość życia w modelu <i>Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)</i>	29
Cel i kontekst Planu Działania dla inteligentnej specjalizacji wiodącej – jakość życia	33
Mapa interesariuszy Planu Działania	35
Cel strategiczny i cele szczegółowe	36
Implementacja Planu Działania dla inteligentnej specjalizacji wiodącej – jakość życia.....	38
Projekty pilotażowe.....	41
Monitoring <i>Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014- 2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)</i>	42
Potencjalne źródła finansowania <i>Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014–2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)</i>	46
Podsumowanie	48

Streszczenie

Plan działania jest narzędziem operacyjnym, uszczegóławiającym zapisy *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*. Plan działania ukierunkowany jest na **wsparcie badań i innowacji** - cel tematyczny 1 Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i **wsparcie mikro, małych i średnich przedsiębiorstw (MMŚP)** – cel tematyczny 3 (Tabela 1). Przygotowanie *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*, a także planów działania dla wyłonionych inteligentnych specjalizacji, jest warunkiem *ex ante*.

Tabela 1. Dwa podstawowe, kompatybilne strumienie wsparcia Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Cel tematyczny 1	Cel tematyczny 3
Zwiększenie nakładów na badania naukowe, rozwój technologiczny i innowacje	Podnoszenie konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw (MMŚP)

Źródło: opracowanie własne.

Wizja rozwoju Regionu, jak i misja *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)* mają bardzo istotne znaczenie dla pozyskania i utrzymania aktywnego zaangażowania interesariuszy w przebieg procesu realizacji *Strategii*, tym bardziej, że cały proces strategiczny ma długotrwały charakter. Aby odegrały swoją pozytywną rolę, wizja i misja muszą być jasno sprecyzowane, ale co ważniejsze, zaakceptowane przez wszystkich (przede wszystkim wiodących) interesariuszy *Strategii*.

W Tabeli 2. przedstawiono wizję i misję *RIS3*, a także cel strategiczny inteligentnej specjalizacji wiodącej jakość życia.

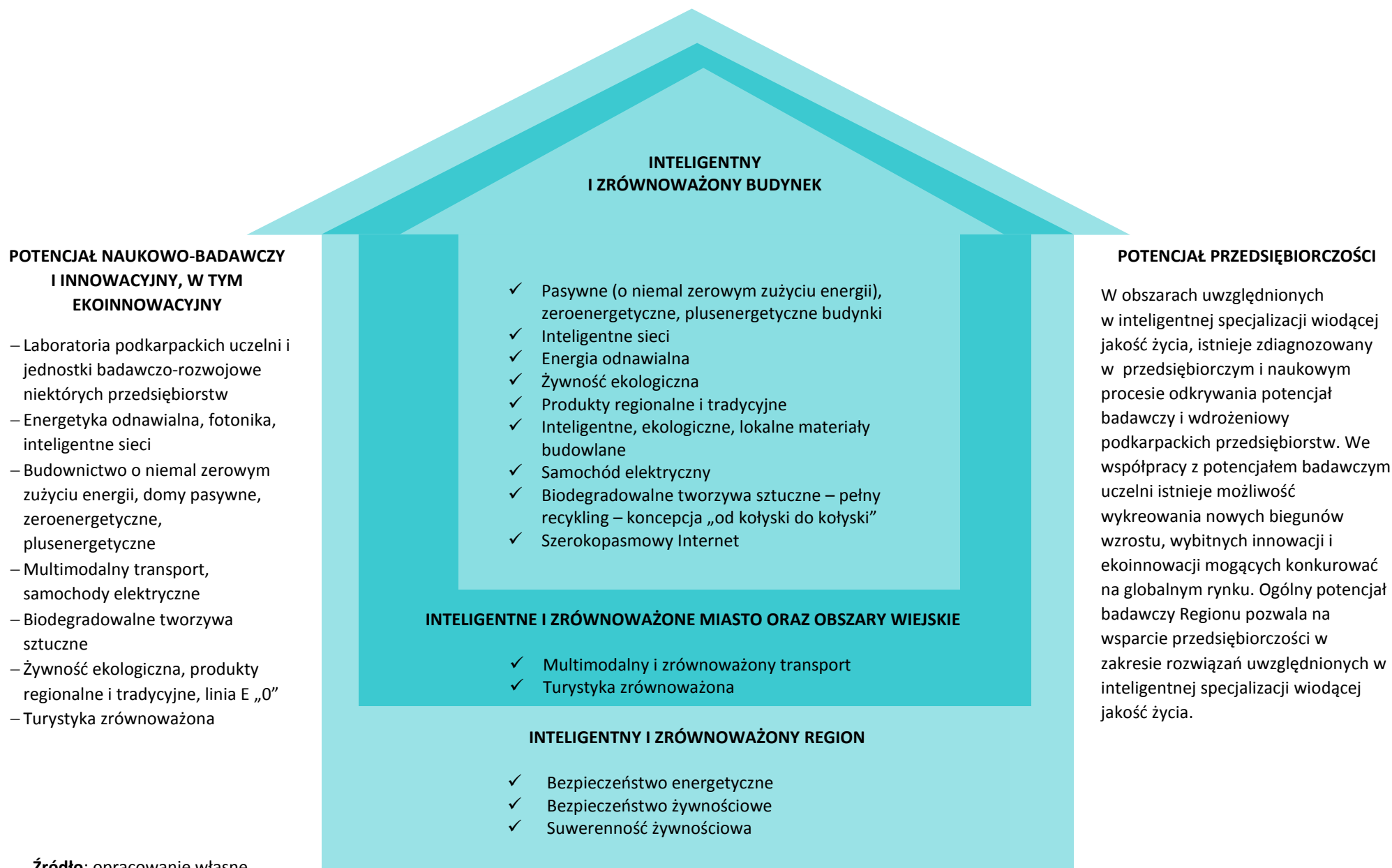
Tabela 2. Wizja, misja i cel strategiczny *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*

Wizja Regionu	Ekologicznie i społecznie zrównoważona, innowacyjna i konkurencyjna gospodarka – lider w kreowaniu ekoinnowacji. Region najwyższej jakości życia.
Misja Strategii	Wspieranie rozwoju innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki województwa, nakierowanej na dobro społeczne i ochronę ekosystemu, jako bazy funkcjonowania społeczeństwa i gospodarki. Wspieranie inteligentnych specjalizacji, inteligentnych obszarów aktywności, priorytetowych działań i technologii.
Cel strategiczny inteligentnej specjalizacji wiodącej jakość życia	Rozwój województwa podkarpackiego, jako regionu o najwyższej jakości życia. Bezpieczeństwo energetyczne. Bezpieczeństwo żywnościowe i suwerenność żywnościowa.

Źródło: opracowanie własne.

Na Rysunku 1 przedstawiono obraz inteligentnej specjalizacji wiodącej województwa podkarpackiego **jakość życia**, prezentujący zarazem zależności pomiędzy skalą mikro a skalą mezo (Regionu).

Rysunek 1. Obraz inteligentnej specjalizacji wiodącej województwa podkarpackiego **jakość życia**



Źródło: opracowanie własne.

Plany działania dla każdej inteligentnej specjalizacji obejmują uzasadnienie ich wyboru, drogę dojścia w przedsiębiorczym i naukowym procesie odkrywania, linię czasu dotychczasowo podjętych działań na rzecz inteligentnej specjalizacji, harmonogramy działań (wykresy Gantta) dla inteligentnych specjalizacji, cel i kontekst planu działania, mapę interesariuszy, wyłoniony cel strategiczny oraz cele operacyjne wraz z uzasadnieniem ich wyboru, model implementacji planu działania z wyszczególnieniem oczekiwanych rezultatów, priorytetowych działań, podmiotów odpowiedzialnych za realizację oraz ram czasowych. Przedstawiono również projekty pilotażowe dotyczące każdej inteligentnej specjalizacji, jako rozwiązanie wstępne w tym zakresie. Szczegółowo opisano zasady monitoringu *RIS3* oraz inteligentnych specjalizacji, a także potencjalne źródła finansowania, zwracając szczególną uwagę na propozycję podziału alokacji w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020*.

Wprowadzenie

Absolutnie nadrzędnym celem, przedstawionym we wszystkich dokumentach strategicznych Unii Europejskiej, jest kreowanie i zapewnienie najwyższej jakości życia mieszkańcom europejskich regionów.

Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu – EUROPA 2020 obejmuje trzy wzajemnie powiązane ze sobą priorytety, które muszą zostać uwzględnione przez kreatorów dokumentów strategicznych o randze krajowej, jak i regionalnej. Te priorytety to:

- rozwój inteligentny, a więc rozwój gospodarki bazującej na wiedzy i innowacjach;
- rozwój zrównoważony, czyli wspieranie gospodarki znacznie efektywniej korzystającej z coraz to bardziej ograniczonych zasobów, gospodarki przyjaznej dla środowiska, ale zarazem bardziej konkurencyjnej na globalnym rynku;
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu, oznaczający wspieranie modeli gospodarczych o wysokim poziomie zatrudnienia, przy równoczesnym zapewnieniu spójności społecznej i terytorialnej.

Jak stwierdził były Przewodniczący Komisji Europejskiej José Manuel Barroso, absolutnie wiodące cele stojące przed Unią Europejską, także przed poszczególnymi regionami, to stworzenie znacznie większej ilości miejsc pracy (włączenie społeczne) oraz **podniesienie standardów życia (jakość życia)**.

Strategie badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3), w tym także, zgodnie z wymaganiami Unii Europejskiej, Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3), jak i komplementarny do niej dokument strategiczny Kierunki Rozwoju Regionalnej Polityki Badawczej Województwa Podkarpackiego na Lata 2014-2020, spełniają – tak na etapie kreowania, jak i implementacji – zgodnie z zaleceniami Przewodnika Strategii Badań i Innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3), pięć istotnych kryteriów:

1. pozwalają koncentrować wsparcie na kluczowych regionalnych priorytetach, potrzebach i wyzwaniach;
2. umożliwiają wykorzystanie mocnych stron i przewag konkurencyjnych regionu a także jego potencjału na drodze do osiągnięcia doskonałości;
3. sprzyjają innowacjom technologicznym, skutecznie stymulują inwestycje ze strony sektora prywatnego;
4. prowadzą do aktywnego, pełnego zaangażowania wszystkich interesariuszy, inspirują do innowacyjności, kreatywności, eksperymentowania;
5. są oparte na obiektywnych dowodach i danych, a także zawierają logicznie skonstruowane systemy oceny i monitorowania.

W przeciwieństwie do regionalnych strategii innowacji kreowanych dla perspektywy 2007-2013, w przypadku których Komisja Europejska nie narzucała żadnych zasad dotyczących ich przygotowywania (jakość strategii uzależniona była tylko od wizji i inwencji jej twórców), kreowanie regionalnych strategii innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji

(strategii RIS3) charakteryzuje się dość ściśle narzucanymi regułami postępowania. Rezultat jest oceniany zarówno przez ekspertów Komisji Europejskiej, jak i wiele niezależnych instytucji.

W Przewodniku Strategii Badań i Innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3) sprecyzowano zalecenia dla kreatorów strategii. Niektóre z nich są bardzo istotne i były w pełni uwzględnione przez twórców *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*. W ten sposób rzutują one zarazem na zapisy planów działania, nakierowanych na rzecz każdej inteligentnej specjalizacji Regionu. Za najbardziej istotne uznano następujące zalecenia:

- należy wybrać jedną, maksymalnie kilka inteligentnych specjalizacji regionu. Tego rodzaju specjalizacja pozwala uzyskać korzyści wynikające z efektu skali, bowiem zawsze ilościowo ograniczone i niewystarczające kwoty są kumulowane w kilku wybranych priorytetach, dających regionowi szansę bycia liderem, lub przynajmniej skutecznego konkutowania na globalnym rynku, co oznacza zarazem możliwości zwiększenia dobrobytu i jakości życia mieszkańców;
- większą szansę odniesienia sukcesu mają inteligentne specjalizacje (i związane z nimi innowacje) wynikające z atutów gospodarki regionu. Naśladowanie innych regionów, próby wzorowania się na najlepszych, wykreowania „cudu gospodarczego” w oparciu o modne dzisiaj sektory nie tylko zmniejszyłoby szansę regionu na sukces, ale dodatkowo utrwaliłoby aktualny podział na liderów i naśladowców;
- regionalny system innowacji nie może być odizolowany od otoczenia, chociaż uwzględnia, często jako priorytet, zasoby endogeniczne; należy wziąć pod uwagę perspektywę międzynarodową i ponadregionalną;
- należy uwzględnić konieczność istnienia silnych związków pomiędzy tkanką przemysłową regionu, a jego potencjałem naukowo-badawczym;
- powyższego punktu nie można zrealizować bez bardzo poważnej analizy atutów regionu;
- niezbędne jest odejście od popularnego syndromu wybierania i nagradzania ciągle tych samych zwycięzców;
- jednym z największych błędów byłoby ślepe naśladowanie liderów, najlepiej funkcjonujących unijnych lub krajowych regionów, natomiast najlepsze rezultaty powinno dać uwzględnianie lokalnego potencjału i kontekstu;
- **branżowe i sektorowe myślenie w większości przypadków należy uznać za błędne, poprawne postępowanie powinno polegać na zauważeniu związków o charakterze funkcjonalnym i horyzontalnym oraz wyznaczeniu większych obszarów, wykazujących istotne związki i zależności;**
- niezmiernie istotny w kreowaniu inteligentnych specjalizacji jest proces przedsiębiorczego odkrywania – uwzględniający wszystkich interesariuszy, szczególnie ze świata przedsiębiorczości. Polega on na udowodnionym

zademonstrowaniu, z czym dany region radzi sobie najlepiej w dziedzinie badań, rozwoju i innowacji;

- w przypadku regionów słabszych, gdy wiedza po stronie przedsiębiorców jest niewystarczająca, wiedzę niezbędną do wyboru inteligentnych specjalizacji regionu należy odnajdywać na wyższych uczelniach lub w publicznych instytucjach badawczych;
- pojęcie interesariuszy należy rozumieć bardzo szeroko, są to przedsiębiorcy, wyższe uczelnie, publiczne instytuty badawcze, niezależni innowatorzy – **w przypadku inteligentnej specjalizacji jakość życia jest to praktycznie całe społeczeństwo**. Założenie to jest bardzo istotne, bowiem regionalne strategie innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3) nie mogą służyć tylko wybrańcom, jednak z drugiej strony, należy absolutnie odejść od traktowania funduszy unijnych jako metody na unikanie bankructwa przez najślabszych uczestników gospodarki. Tak wielokrotnie było w poprzedniej perspektywie finansowej i właśnie z tego powodu wiele regionów nie osiągnęło sukcesu;
- **biorąc pod uwagę powyższe zalecenia, uwagi i spostrzeżenia, należy podkreślić, że sama regionalna strategia innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3) musi być innowacyjna; nie może być kopią przygotowaną dla innych regionów.**

Strategie inteligentnej specjalizacji wymagają nie tylko zmiany myślenia, ale także swego rodzaju zmiany strukturalnej. Spośród możliwych kierunków myślenia i budowania strategii w *Przewodniku Badań i Innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)* wymienia się kilka:

- transformacja – rozumiana w tym przypadku jako inteligentne przejście od obecnego do nowego sektora, bazujące na zdiagnozowanych możliwościach współpracy pomiędzy instytucjami i procesami, czyli możliwościach w zakresie badań, rozwoju i innowacji. W ten sposób realne jest wykreowanie nowej działalności, mogącej stać się inteligentną specjalizacją regionu, trudnej do skopiowania przez inne, nawet przodujące regiony, a więc dającej perspektywę sukcesu gospodarczego i społecznego;
- modernizacja – rozumiana jest jako unowocześnienie istniejących sektorów, jednak wraz z rozwojem nowych, wyraźnie zdefiniowanych zastosowań, wynikających z możliwości wykorzystania kluczowych technologii wspomagających w być może tradycyjnym sektorze. **W przypadku inteligentnej specjalizacji jakość życia klasycznym tego typu przykładem może być żywność ekologiczna, regionalna i tradycyjna, w aspekcie interesujących zastosowań, wynikających z potencjału badawczego regionu;**
- dywersyfikacja – interpretowana jako odkrycie możliwych efektów synergistycznych, powstających na styku aktualnie istniejącej i rodzącej się nowej działalności;
- powstanie nowej dziedziny – innowacje w zakresie badań i rozwoju w jednej dziedzinie mogą w przyszłości sprawić, że różnego rodzaju działania, które do tej

pory były mało atrakcyjne i generowały niewielkie zyski, mogą w przyszłości stać się niezwykle atrakcyjne, także z tego powodu, że inne regiony nie dysponują potencjałem do ich rozwoju.

Tak więc w koncepcji inteligentnej specjalizacji nie chodzi o to, aby stworzyć sektorową lub technologiczną monokulturę, wszystko ujednolicać, wprost przeciwnie, autorzy Przewodnika Badań i Innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3) podkreślają, że atutem regionu powinna być większa różnorodność. Regiony mogą więc mieć wiele linii wybranej inteligentnej specjalizacji, wykazujących pewną spójność celów i priorytetów, a najlepszym tego przykładem są rozwiązania uwzględnione w inteligentnej specjalizacji jakoś życia.

Ponieważ w ramach Polityki Spójności zastrzeżono, że przygotowanie strategii inteligentnej specjalizacji jest uwarunkowaniem wstępnym (*ex ante*), to w efekcie oznacza, że każdy region musi posiadać tego typu strategię, aby otrzymywać wsparcie ze strony Funduszu Spójności na zaplanowane działania w dziedzinie innowacji. Stąd też, zgodnie z aktualnymi decyzjami, regionalna strategia innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji dotyczy dwóch celów tematycznych Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego:

- cel tematyczny 1 – zwiększenie nakładów na badania naukowe, rozwój technologiczny i innowacje,
- cel tematyczny 3 – podnoszenie konkurencyjności MŚP.

Takie samo *ex ante* uwarunkowanie dotyczy pierwszego Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich „Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich”.

Biorąc pod uwagę powyższe niezmiernie istotne uwarunkowania *ex ante*, wykreowano inteligentną specjalizację jakoś życia, jako jedyny wariant kompleksowo wspierający innowacyjny rozwój obszarów wiejskich i małych miejscowości. Przy wyborze tej, jak i innych inteligentnych specjalizacji, niezmiernie istotny był sam proces przedsiębiorczego odkrywania, w którym uwzględniono stanowisko i wiedzę wszystkich interesariuszy, w tym szczególnie przedsiębiorców, ponieważ to oni ostatecznie zdecydują o skuteczności wdrażania zapisów RIS3.

Unia Europejska określiła docelowe standardy i mierniki, wyznaczyła wymierne cele gospodarcze i społeczne. Wśród wielu z nich, w nawiązaniu do inteligentnej specjalizacji wiodącej województwa podkarpackiego **jakoś życia**, jako dodatkowe uzasadnienie tego wyboru, należy wymienić:

- Konieczność osiągnięcia celu „20/20/20” – w zakresie klimatu i energii, a więc ograniczenie emisji dwutlenku węgla co najmniej o 20% w porównaniu z poziomem z 1990 r., (a nawet o 30%, jeżeli pozwolą na to odpowiednie warunki i rozwiązania); zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w całkowitym zużyciu energii do minimum 20%; zwiększenie efektywności wykorzystania energii o 20%.
- Istotne znaczenie w wyznaczaniu priorytetów i celów w regionalnych strategiach innowacji powinny mieć także przepisy dotyczące kierunków wspierania

budownictwa w Unii Europejskiej. Zgodnie z *Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/31/UE z dnia 19 maja 2010 r. w sprawie charakterystyki energetycznej budynków (wersja przekształcona)*, Artykuł 9: *Państwa członkowskie zapewniają, aby: a) do dnia 31 grudnia 2020 r. wszystkie nowe budynki były budynkami o niemal zerowym zużyciu energii; oraz b) po dniu 31 grudnia 2018 r. nowe budynki zajmowane przez władze publiczne oraz będące ich własnością były budynkami o niemal zerowym zużyciu energii.* Uwzględnione w inteligentnej specjalizacji **jakość życia** związanych z tym obszarem priorytetów i celów oznacza, że województwo podkarpackie będzie w stanie sprostać unijnym wymaganiom, zapewniając zarazem wysoką jakość życia mieszkańcom Regionu.

Inteligentna specjalizacja wiodąca **jakość życia** jest odpowiedzią na unijny postulat wspierania gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów, przyjaznej dla środowiska, ale zarazem bardziej konkurencyjnej. Przeciwdziałanie zmianom klimatu, jak i nakierowanie na otrzymywanie czystej i efektywnej energii, pozwoli na wykreowanie w Regionie dziesiątków tysięcy nowych miejsc pracy. Celem *RIS3* jest wsparcie niezbędnych zmian w kierunku stworzenia społeczeństwa niskoemisyjnego i efektywnie korzystającego z zasobów. Rezultatem powinno być uniezależnienie regionalnego wzrostu gospodarczego od dalszego nieefektywnego wykorzystania zasobów i energii, co powinno docelowo doprowadzić do modelu samowystarczalności energetycznej w wymiarze mikro, jak i mezo (regionu), a to oznacza zarazem większe bezpieczeństwo energetyczne. Zaproponowane rozwiązania wynikające z inteligentnej specjalizacji wiodącej **jakość życia** nakierowane są na rozwój wszystkich obszarów Regionu i służą wszystkim mieszkańcom. Kolejnym rezultatem tego typu modelu inteligentnej specjalizacji **jakość życia** jest zwiększenie bezpieczeństwa żywnościowego i zarazem zagwarantowanie samowystarczalności żywnościowej, poprzez wspieranie produkcji i przetwórstwa żywności najwyższej jakości biologicznej i zdrowotnej (ekologicznej, regionalnej, tradycyjnej).

W *Przewodniku Strategii Badań i Innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)* podkreślono, że **eko innowacje** powinny zostać od samego początku wbudowane w proces projektowania i formułowania strategii oraz programów na rzecz innowacji, tak, aby zdiagnozowany już, oczywisty potencjał eko innowacji nie został zaprzepaszczony. W wielu innych strategicznych dokumentach Unii Europejskiej również zauważono, że bez eko innowacji nie będzie można rozwiązać najbardziej palących problemów społecznych i gospodarczych, w tym pogłębiającego się problemu deficytu wielu zasobów, konsekwencji zanieczyszczenia powietrza, wody i gleby. Oszacowane możliwości wzrostu oraz kreowania miejsc pracy związane z eko innowacjami, które dodatkowo zdolne są zwiększać konkurencyjność europejskiej gospodarki na globalnym rynku, są imponujące. Według szacunków już po 2015 roku powinny przekroczyć wielkość 1 biliona euro. **Z europejskich szacunków wynika, że tylko około 4% udział eko innowacji skutkuje 40% redukcją materiałów wykorzystanych na jednostkę produktu, co uznano za dowód ogromnego potencjału eko innowacji w przyszłości.** Tak więc zarówno wizja, jak i misja, przedstawione w *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na*

rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3) są odpowiedzią na wyznaczone kierunki wzrostu w Unii Europejskiej.

Wśród wielu aspektów wskazanych jako istotne (w związanym ze Strategią EUROPA 2020 projektem przewodnim „Europa efektywnie korzystająca z zasobów”), w kontekście inteligentnych specjalizacji województwa podkarpackiego, a szczególnie specjalizacji **jakość życia**, można wspomnieć o następujących zagadnieniach:

- Priorytetem na jednolitym rynku energii UE powinno być wspieranie odnawialnych źródeł energii;
- Należy przyjąć i zrealizować zmieniony plan działania na rzecz racjonalizacji zużycia energii i propagować podstawowy program na rzecz efektywnego korzystania z zasobów, również poprzez wykorzystanie funduszy strukturalnych;
- Wycofywać dotacje szkodliwe dla środowiska;
- Stworzyć zmodernizowane, inteligentne i w pełni kompatybilne infrastruktury energetyczne i transportowe, **równocześnie korzystając z rozwijanego potencjału ICT;**
- Skierować uwagę na transport w miastach;
- Wykorzystać w pełni normy i przepisy dotyczące efektywności energetycznej budynków, w tym także stosować europejskie standardy certyfikacji.

Bardzo mocne uzasadnienie dla inteligentnej specjalizacji wiodącej województwa podkarpackiego **jakość życia** znajduje się również w kolejnym, związanym ze Strategią EUROPA 2020, projekcie przewodnim „Polityka przemysłowa w erze globalizacji”. Komisja Europejska podejmuje się wspierać technologie i metody produkcji, których celem będzie ograniczenie wykorzystania zasobów naturalnych, ale także planuje zwiększenie inwestycji w unijne dobra naturalne.

W *Przewodniku Strategii Badań i Innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*, przygotowanym jako zestaw wskazań i zaleceń dla kreatorów RIS3, podkreślono również, że zielony wzrost (rozwój) powinien być częścią strategii na rzecz inteligentnej specjalizacji. Argumenty ku temu są oczywiste – żyjemy na planecie o ograniczonych (coraz bardziej) zasobach, gospodarka europejska chcąc wzmocnić swoją konkurencyjność i utrzymać wzrost, musi przyspieszyć transformację swojej gospodarki w kierunku bardziej przyjaznej dla środowiska i klimatu. Wszyscy wiemy, że Ziemia nie rośnie, a zasoby się kurczą. Ten oczywisty fakt wymaga kreowania nowego modelu rozwoju, a instrumentem sprzyjającym sprostaniu wielu wyzwaniom środowiskowym i społecznym w zakresie rozwoju, badań i innowacji, powinny być regionalnej strategii innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji.

Regionalną strategię badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji, zgodnie z zaleceniami Komisji Europejskiej, zdefiniowano, jako program transformacji gospodarczej, uwzględniający kilka podstawowych zasad:

- Koncentracja środków finansowych, która przekłada się na efektywne zarządzanie budżetem regionu związanym z innowacjami i badaniami – ograniczona liczba priorytetów oznacza zrozumienie konsekwencji trudnych wyborów i wyznaczenie masy krytycznej;

- Mobilizacja talentów poprzez dostosowanie regionalnego potencjału B+R+I (badań, rozwoju i innowacji) do potrzeb biznesu, poprzez zrealizowanie **procesu przedsiębiorczego i naukowego odkrywania** – wyznaczenie drogi osiągnięcia przewagi konkurencyjnej;
- Wspieranie rozwoju klastrów światowej klasy, budowanie różnorodnych platform ułatwiających kontakty pomiędzy sektorami wewnątrz regionu, a także poza nim, z myślą o tzw. wyspecjalizowanej dywersyfikacji technologicznej – jest to nowy, skuteczny model komunikacji i rozwoju klastrów. Innowacyjne i bardziej skuteczne formy komunikacji pomiędzy klastrami a innymi organizacjami są niezbędne w sytuacji, gdy zgodnie z zaleceniami Komisji Europejskiej, kreując regionalne strategie innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3) **odchodzimy od klasycznie rozumianego podejścia branżowego lub sektorowego**. W ten sposób ułatwiamy funkcjonowanie szeroko pojętych inteligentnych specjalizacji (np. **jakość życia**), ale także wzmacniamy możliwości wykorzystania kluczowych technologii wspomagających w różnych branżach i sektorach, a nie tylko jednym, wybranym;
- Stworzenie eksperymentalnej platformy, nakierowanej na zaangażowanie nieoczekiwanych interesariuszy, którzy mogą wyłonić się w każdej chwili, w celu stworzenia nowego modelu kolektywnego przywództwa, w dobrze rozumianym partnerstwie publiczno-prywatnym.

Zasady i metody wyboru inteligentnych specjalizacji zostały więc dość jasno sprecyzowane, co w perspektywie oznacza możliwość prostego porównywania rozwiązań funkcjonujących w różnych regionach.

Definicja inteligentnej specjalizacji wiodącej jakość życia dla województwa podkarpackiego

Uzasadnienie definicji:

1. Definicja inteligentnej specjalizacji wiodącej **jakość życia** dla województwa podkarpackiego jest znacznie węższa od najczęściej podawanych w różnych źródłach oficjalnych definicji jakości życia. Uwzględnia następujące kryteria:
 - Istnienie endogenicznego (wewnętrznego) potencjału badawczego oraz możliwości wspierania przedsiębiorczości z tego zakresu.
 - Chęć, a zarazem konieczność spełnienia nowego paradygmatu rozwoju Unii Europejskiej – jest nim zielony wzrost, biogospodarka i ekoinnowacje. Jakość życia zawiera w sobie unijny postulat budowania biogospodarki.
 - Elementy **jakości życia** zostały wyłonione w przedsiębiorczym i naukowym procesie odkrywania, mają uzasadnienie w potencjale regionu, priorytetach i celach rozwoju (istnieje potencjał naturalny, gospodarczy i naukowy, uzasadniający wybór tej specjalizacji), szczególnie w odniesieniu do przyszłości Regionu (perspektywa 2014-2020).
2. Inteligentna specjalizacja wiodąca **jakość życia** dla województwa podkarpackiego jest kompleksem wzajemnie powiązanych, logicznych rozwiązań, nakierowanych zarazem na sprostanie niektórym wymaganiom Unii Europejskiej (program 20/20/20, wcześniej już opisany; Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/31/UE z dnia 19 maja 2010 r. w sprawie charakterystyki energetycznej budynków (wersja przekształcona, precyzyjnie określająca unijne wymagania dotyczące budownictwa o niemal zerowym zużyciu energii); włączenie społeczne itd.).

Definicja inteligentnej specjalizacji wiodącej województwa podkarpackiego **jakość życia** w ujęciu syntetycznym:

Inteligentna specjalizacja wiodąca jakość życia dla województwa podkarpackiego to kompleks obszarów aktywności i rozwiązań, wzajemnie powiązanych, nakierowanych na stworzenie nowego, zrównoważonego modelu funkcjonowania społeczeństwa i ekosystemu, obejmującego mobilność – multimodalny transport, klimat i energię, żywność najwyższej jakości biologicznej i zdrowotnej, energooszczędne budownictwo, zrównoważoną turystykę, technologie informacyjne i komunikacyjne (ICT). Nie jest to sektor, ale kompleks rozwiązań służących spełnieniu unijnych wymagań, a zarazem gwarantujących inteligentny rozwój całego Regionu, zgodnie z nowym paradygmatem gospodarczym i społecznym Unii Europejskiej.

Definicja inteligentnej specjalizacji wiodącej województwa podkarpackiego **jakość życia** w ujęciu szerokim:

Inteligentna specjalizacja wiodąca jakość życia dla województwa podkarpackiego to kompleks obszarów aktywności i rozwiązań, wzajemnie powiązanych, nakierowanych na stworzenie nowego, zrównoważonego modelu funkcjonowania społeczeństwa i ekosystemu, obejmującego mobilność – multimodalny transport, klimat i energię, żywność najwyższej jakości biologicznej i zdrowotnej, energooszczędne budownictwo, zrównoważoną turystykę. Nie jest to sektor, ale kompleks rozwiązań gwarantujących inteligentny rozwój całego Regionu.

Inteligentna specjalizacja wiodąca jakość życia dla województwa podkarpackiego obejmuje więc **(obszary objęte wsparciem)**:

- **Mobilność:**

- Multimodalny, zrównoważony transport (ekologiczne formy transportu, przyczyniające się do ochrony środowiska i ograniczenia emisji CO₂).
- Infrastrukturę do eksploatacji innowacyjnych, proekologicznych środków transportu.
- Tworzenie systemów transportu zasilanych alternatywnymi źródłami energii, wraz z infrastrukturą do ich obsługi.
- Napędy wykorzystujące OZE.
- Innowacyjne systemy redukcji szkodliwych emisji.
- Innowacyjne materiały i technologie produkcji środków transportu i ich części, nakierowane na ograniczenie zużycia paliw oraz ochronę środowiska.
- Innowacyjne systemy transportu zbiorowego, multimodalne i zrównoważone ekologicznie.
- Działalność badawczo-rozwojowa bezpośrednio związana ze wskazanymi powyżej obszarami, ukierunkowana na wdrażanie wyników badań w produkcji i w społeczeństwie.

- **Klimat i energia:**

- **Odnawialne źródła energii i technologie z nimi związane.**
- **Energetyka rozproszona.**
- Energia słoneczna – innowacyjne technologie solarne umożliwiające wytwarzanie ciepła; ogniwa fotowoltaiczne oparte na nowych materiałach (w tym szczególnie perowskity) oraz inne nowe technologie pozwalające na wytwarzanie energii ze źródeł solarnych.
- Energia geotermalna – wydajna i przyjazna dla środowiska produkcja energii w oparciu o ciepło geotermalne.

- Biomasa, biogaz, biopaliwa i inne nośniki energii pochodzące z przetwarzania biomasy odpadowej pochodzenia roślinnego i zwierzęcego oraz innego rodzaju biomasy roślinnej, z wykluczeniem eksploatacji obszarów leśnych.
- Nowe lub ulepszone technologie produkcji biogazu.
- Badania dotyczące procesów oczyszczania biogazu do biometanu, z wypracowaniem metod wykorzystania odpadowego CO₂, produkcja bionawozów.
- Innowacyjne technologie małoskalowe – do 5MW - do spalania biomasy, z wyłączeniem współspalania.
- Prosumenckie źródła energii.
- Efektywne energetycznie, prosumenckie (tanie i łatwe w obsłudze) systemy umożliwiające dostosowanie ilości energii wytworzonej w mikroźródłach do zapotrzebowania odbiorcy.
- Systemy umożliwiające wykorzystanie energii odpadowej w skali mikro.
- Technologie informatyczne służące określaniu warunków przyłączenia oraz prognozy pracy sieci elektroenergetycznych z udziałem energetyki prosumenckiej- ścisły związek z inteligentną specjalizacją informacja i telekomunikacja.
- Integracja systemów inteligentnego budynku z systemami obsługi i sterowania energetyki prosumenckiej, z metodami pozyskiwania energii odnawialnej.
- Smart grids – inteligentne sieci wewnętrzne i zewnętrzne, rozwiązania zwiększające efektywność, pewność zasilania i bezpieczeństwo pracy sieci elektroenergetycznych, przesyłowych i rozdzielczych, związanych z energią odnawialną i energetyką rozproszoną.
- Systemy sterowania i zabezpieczeń małych autonomicznych systemów elektroenergetycznych, rozwiązania dla społeczności lokalnych i przedsiębiorstw, związane z energią odnawialną i energetyką rozproszoną.
- Zastosowanie elektrycznych środków transportu lądowego – ścisły związek z inteligentną specjalizacją motoryzacja.
- Integracja rozproszonych źródeł energii oraz zasobników energii z systemem elektroenergetycznym, w odniesieniu do energii odnawialnej i energetyki rozproszonej.
- Inteligentne zarządzanie zasobami rozproszonymi (energia odnawialna, energetyka rozproszona).
- Metody i środki poprawy efektywności energetycznej oraz redukcji strat energii, w odniesieniu do energii odnawialnej i energetyki rozproszonej.
- Integracja sieci elektroenergetycznych, sieci telekomunikacyjnych oraz systemów informatycznych, tworzących inteligentne sieci elektroenergetyczne, odnoszące się do energii odnawialnej i energetyki rozproszonej.

- Rozwój metod i algorytmów predykcji nasłonecznienia na potrzeby integracji źródeł OZE w ramach inteligentnych sieci elektroenergetycznych.
- Rozwój technik magazynowania energii elektrycznej w układach inteligentnych sieci elektroenergetycznych – ścisły związek z inteligentną specjalizacją informacja i komunikacja.
- Integracja magazynów energii z instalacjami OZE.
- Baterie pojazdów elektrycznych jako zasobniki energii w optymalizacji pracy sieci inteligentnej z odnawialnymi źródłami energii – ścisły związek z inteligentną specjalizacją motoryzacja.
- **Budownictwo pasywne, zeroenergetyczne i plusenergetyczne (zgodnie z przyjętymi definicjami).**
- **Wytwarzanie materiałów oraz kreowanie nowych technologii, pozwalających na ich wykorzystanie w spełnianiu kryteriów budownictwa pasywnego, zeroenergetycznego i plusenergetycznego.**
- Architektura obiektów przemysłowych – projektowanie budynków inteligentnych, odejście od powtarzalności, podejście zrównoważone - budownictwo pasywne, zeroenergetyczne i plusenergetyczne.
- Zintegrowane podejście do systemów zarządzania budownictwem pasywnym, zeroenergetycznym i plusenergetycznym.
- Technologie i systemy integrujące zespoły inteligentnych budynków zeroenergetycznych i plusenergetycznych z infrastrukturą inteligentnych miast.
- **Produkcja energooszczędnego sprzętu AGD w klasie A (zgodnie z przyjętymi definicjami).**
- **Biodegradowalne tworzywa sztuczne – innowacyjne biopolimery i biotworzywa, ulegające pełnej biodegradacji, bez pozostawiania toksycznego śladu ekologicznego.**
- Procesy syntezy i modyfikacji w pełni biodegradowalnych polimerów z surowców odnawialnych, w tym rolniczych i komunalnych.
- Optymalizacja wytwarzania energii odnawialnej i systemów rozproszonych poprzez nowoczesne systemy sterowania i monitoringu – ścisły związek z inteligentną specjalizacją informacja i komunikacja.
- Działalność badawczo-rozwojowa bezpośrednio związana ze wskazanymi powyżej obszarami, ukierunkowana na wdrażanie wyników badań w produkcji i w społeczeństwie.

- **Zrównoważona turystyka (z wyłączeniem turystyki masowej)**

Wsparcie budowy lub modernizacji obiektów infrastruktury turystycznej w zakresie budownictwa pasywnego, zeroenergetycznego i plusenergetycznego nakierowanych na uzyskanie certyfikatu ekologicznego Ecolabel lub pokrewnych, związanych z:

- Turystyką poznawczą.
- Turystyką wypoczynkową, ekoturystyką, agroturystyką.
- Turystyką kwalifikowaną.
- Turystyką zdrowotną.
- Turystyką biznesową.
- Turystyką religijną.
- Turystyką kulinarną.
- Enoturystyką.
- Działalność badawczo-rozwojowa bezpośrednio związana ze wskazanymi powyżej obszarami, ukierunkowana na wdrażanie wyników badań w produkcji i w społeczeństwie.

- **Zdrowie, żywność, odżywianie, innowacyjne technologie, procesy i produkty sektora rolno-spożywczego, najwyższej jakości biologicznej i zdrowotnej:**

- **Produkcja i przetwórstwo certyfikowanej żywności ekologicznej, regionalnej oraz rejestrowanej żywności tradycyjnej (zgodnie z obowiązującym unijnym definiowaniem tych pojęć – Chroniona Nazwa Pochodzenia; Chronione Oznaczenie Geograficzne; Gwarantowana Tradycyjna Specjalność, Produkt Rolnictwa Ekologicznego); produkcja i przetwórstwo certyfikowanej żywności ekologicznej, dotyczy także tzw. okresu przedstawiania na metody ekologiczne.**
- Badania i innowacje związane z zdrową, zoptymalizowaną, wolną od GMO dietą oraz kampanie uświadamiające w tym zakresie.
- **Medycyna zapobiegawcza (profilaktyczna), ekomedycyna, naturalne, produkcja ekologicznych (z certyfikatem): leków, kosmetyków, środków czystości.**
- Budowa i modernizacja obiektów przeznaczonych do opieki nad ludźmi starszymi (obiekty spełniające kryteria budownictwa minimum pasywnego, uzyskujące certyfikaty Ecolabel lub pokrewne).
- Innowacyjne pod względem składu i wartości odżywczej produkty ekologiczne, regionalne i tradycyjne.
- Doskonalenie istniejących oraz wprowadzanie nowych innowacyjnych technologii produkcji i przetwórstwa żywności ekologicznej, regionalnej i tradycyjnej.
- Działania zmierzające do minimalizacji stopnia przetworzenia żywności oraz możliwie pełnego zachowania składników odżywczych i korzystnych substancji bioaktywnych w produktach ekologicznych, regionalnych i tradycyjnych.
- Działania zmierzające do maksymalizacji udziału naturalnych surowców i ograniczenia stosowania dodatków do żywności – **tzw. linia 0-E** (produkty bez jakiegokolwiek udziału syntetycznych dodatków), działania pozwalające na ograniczenie zawartości lub eliminację składników antyodżywczych i alergenów w żywności otrzymanej metodą 0-E.
- Innowacyjne systemy monitoringu przebiegu produkcji żywności oraz oceny jakości surowców spożywczych i produktów gotowych.

- Innowacyjne sposoby zwiększania rozpoznawalności żywności wysokiej jakości.
- Działalność badawczo-rozwojowa bezpośrednio związana ze wskazanymi powyżej obszarami, ukierunkowana na wdrażanie wyników badań w produkcji i w społeczeństwie.

Tak definiowana inteligentna specjalizacja wiodąca **jakość życia** wyznacza zarazem kierunki wspierania badań i kreowania innowacji. Wykazuje również ścisły związek z większością wspieranych przez Unię Europejską kluczowych technologii wspomagających (mają one horyzontalny charakter i bardzo duży potencjał transformacyjny); dla województwa podkarpackiego szczególne znaczenie mają kluczowe technologie wspomagające związane z obszarami fotoniki (energetyka odnawialna, w tym rewolucja w postaci perowskitów); zaawansowane materiały i technologie ich otrzymywania – w tym monokryształy i materiały kompozytowe; zaawansowane systemy produkcji; półprzewodniki; wzorowane na naturze biotechnologie wynikające z biomimetyki i bioniki. Wspieranie tego typu poszukiwań i rozwiązań oznacza nowe możliwości rozwoju praktycznie każdego sektora i branży, ogólnie całego społeczeństwa i gospodarki.

3. Celem wzmocnienia elementów tak definiowanej specjalizacji **jakość życia** dla województwa podkarpackiego jest budowanie ekoinnowacyjnego Regionu, tworzenie podstaw inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu dla całego Regionu, także małych miejscowości i obszarów wiejskich.
4. Tylko te elementy tak definiowanej **jakości życia** dla województwa podkarpackiego mogą znaleźć wsparcie środkami unijnymi w perspektywie 2014-2020 w ramach EFRR.
5. **Jakości życia** nie należy utożsamiać z pojęciem sektora. To inteligentna specjalizacja obejmująca wskazane powyżej obszary i rozwiązania, nakierowana łącznie na wykreowanie kierunku rozwoju wskazanego w strategii *EUROPA 2020*, dla całego Regionu, łącznie z małymi miejscowościami i obszarami wiejskimi.
6. Aplikując o dofinansowanie z funduszy unijnych należy precyzyjnie określić i udowodnić, że proponowane do wsparcia rozwiązanie w zakresie tej specjalizacji jednoznacznie mieści się w zdefiniowanym pojęciu **jakości życia** (a nie w innych definicjach, bardziej ogólnych) na potrzeby województwa podkarpackiego, lub obejmuje wyżej przedstawione kluczowe technologie wspomagające.

Proces przedsiębiorczego i naukowego odkrywania

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3) kreowana była przez długi okres, zgodnie z założeniami (a nawet wymaganiami) Komisji Europejskiej – w procesie przedsiębiorczego i naukowego odkrywania. Niektóre podstawowe działania związane z tym procesem przedstawiono na Rysunku 2. Bardziej szczegółowo proces przedsiębiorczego i naukowe odkrywania opisano w dokumencie *Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*, a także w wydanej równolegle monografii naukowej *Mądre specjalizacje (smart specialisations) oraz kluczowe technologie wspierające (key enabling technologies) w rozwoju regionu – od wyboru do realizacji, od teorii do praktyki w województwie podkarpackim*. Rysunki 3 i 4 przedstawiają harmonogram podstawowych działań dotyczących implementacji zapisów związanych z inteligentnymi specjalizacjami Regionu – jest to chronologicznie przedstawiony proces wdrażania rozwiązań.

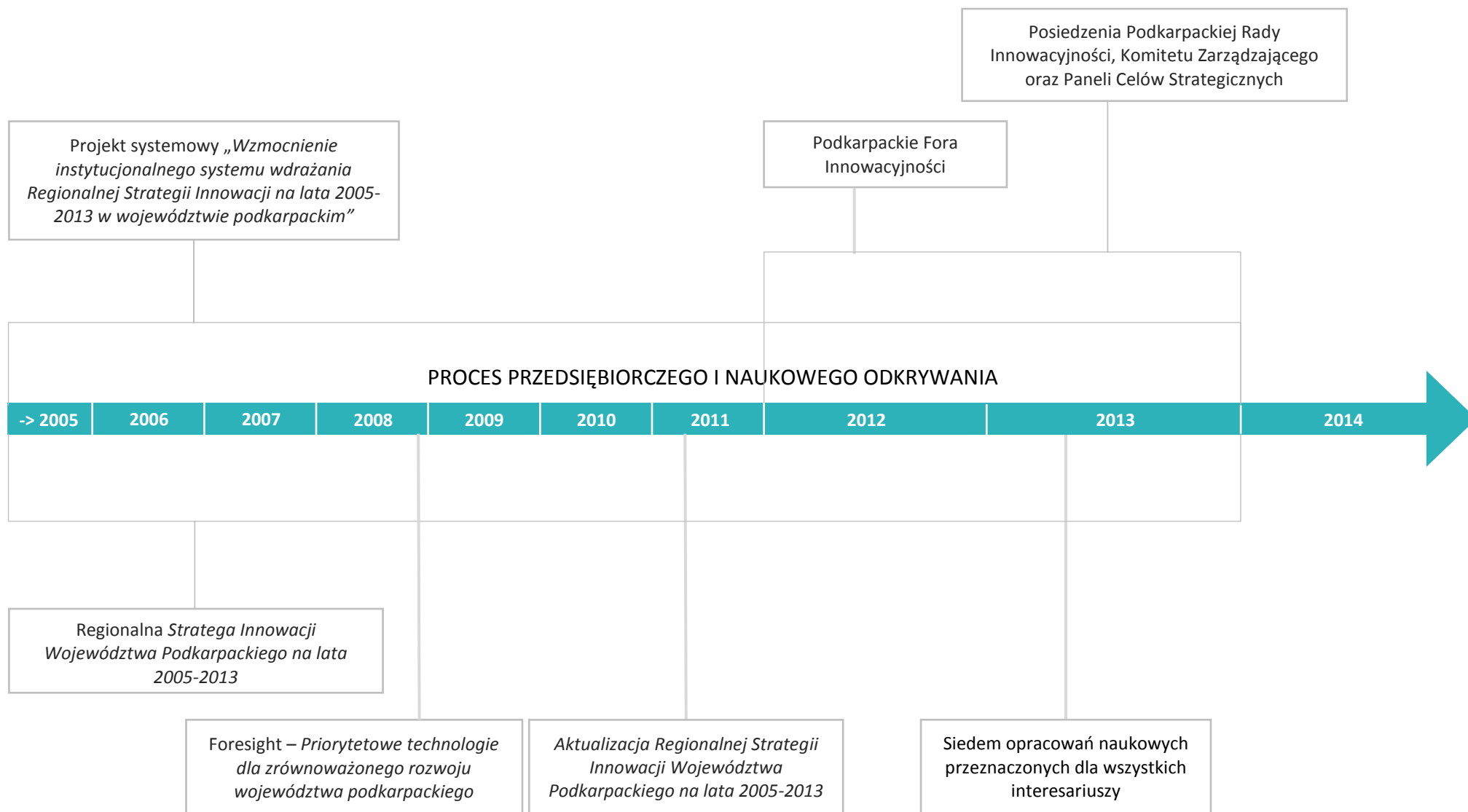
Proces przedsiębiorczego i naukowego odkrywania, odpowiadający zaleceniom Komisji Europejskiej w tym zakresie, miał charakter ciągły, obejmuje logicznie uzasadnione następstwo poszukiwania i wyboru inteligentnych specjalizacji województwa podkarpackiego. Będzie kontynuowany.

W Procesie przedsiębiorczego i naukowego odkrywania szczególne znaczenie miały wymienione poniżej działania.

Posiedzenia **Podkarpackiej Rady Innowacyjności** bezpośrednio lub pośrednio związane z drogą dojścia do wyłonienia inteligentnych specjalizacji Regionu:

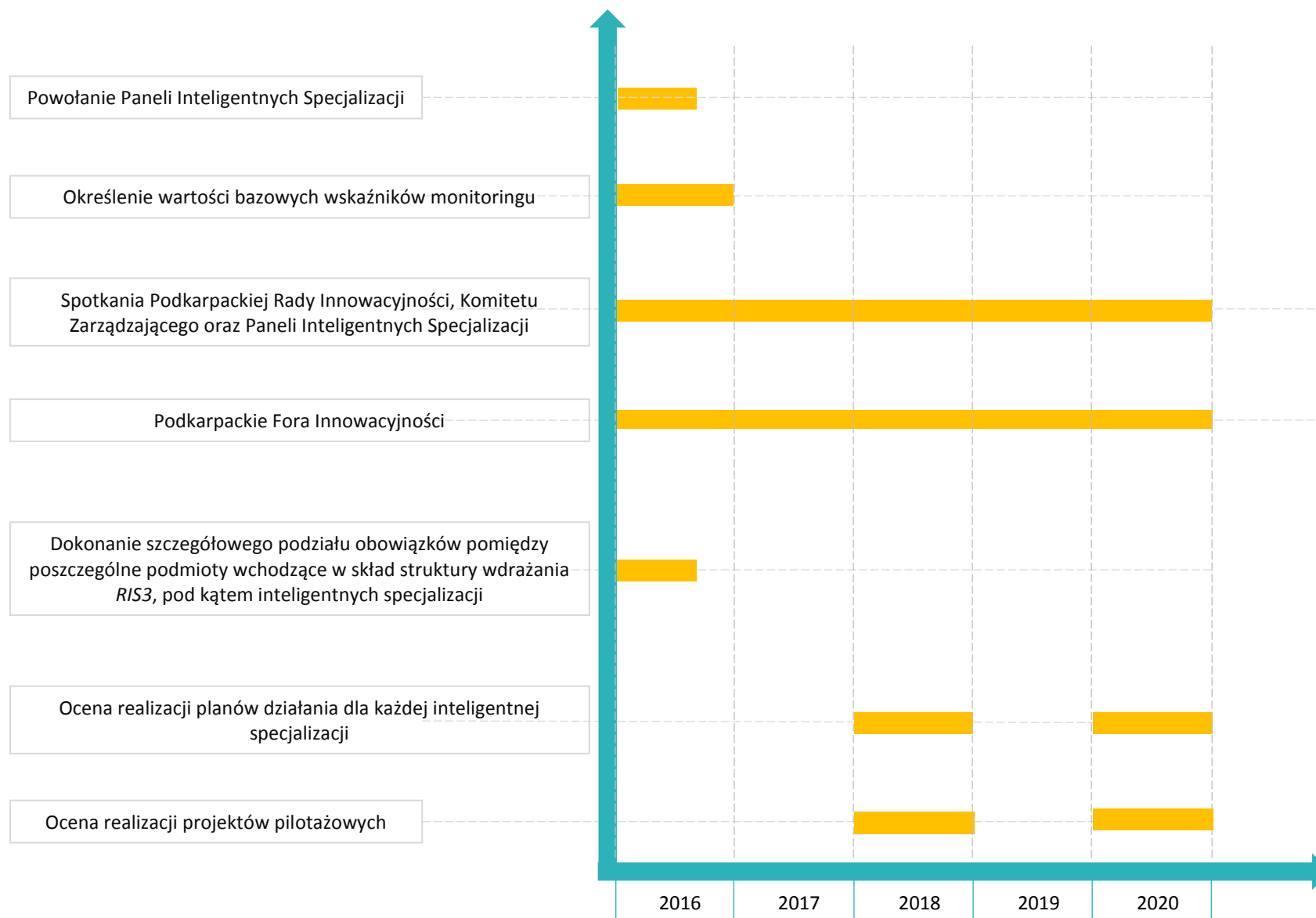
- 09.11.2012 – szeroka dyskusja dotycząca problematyki *smart specialisation*. Dokonano podziału zadań i kompetencji pomiędzy interesariuszy, wskazano na priorytetowe kierunki badań w ujęciu współpracy nauki z przedsiębiorstwami. Spotkanie miało charakter dyskusji, konsultacji i warsztatów.
- 18.03.2013 – przedstawienie rezultatów Narodowego Programu Foresight – wdrożenie wyników, w kontekście wykorzystania jego rezultatów w kreowaniu inteligentnych specjalizacji.
- 21.06.2013 – model *Regionalnej Strategii Innowacji na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*, kreowanej zgodnie z koncepcją inteligentnej specjalizacji i zasadami przedstawionymi w przewodniku dla kreatorów – prezentacje i dyskusje.
- 12.12.2013 – dyskusja dotycząca *Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020* w kontekście *RIS3*.
- 16.12.2013 – powtórzona dyskusja dotycząca *Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020* w kontekście *RIS3*; oba te spotkania potraktowano jako etapy burzy mózgów dotyczącej *RIS3* i *Regionalnego Programu Operacyjnego*, ale także jako etapy przedsiębiorczego i naukowego odkrywania.

Rysunek 2. Linia czasu dotychczasowo podjętych działań dla inteligentnych specjalizacji Regionu



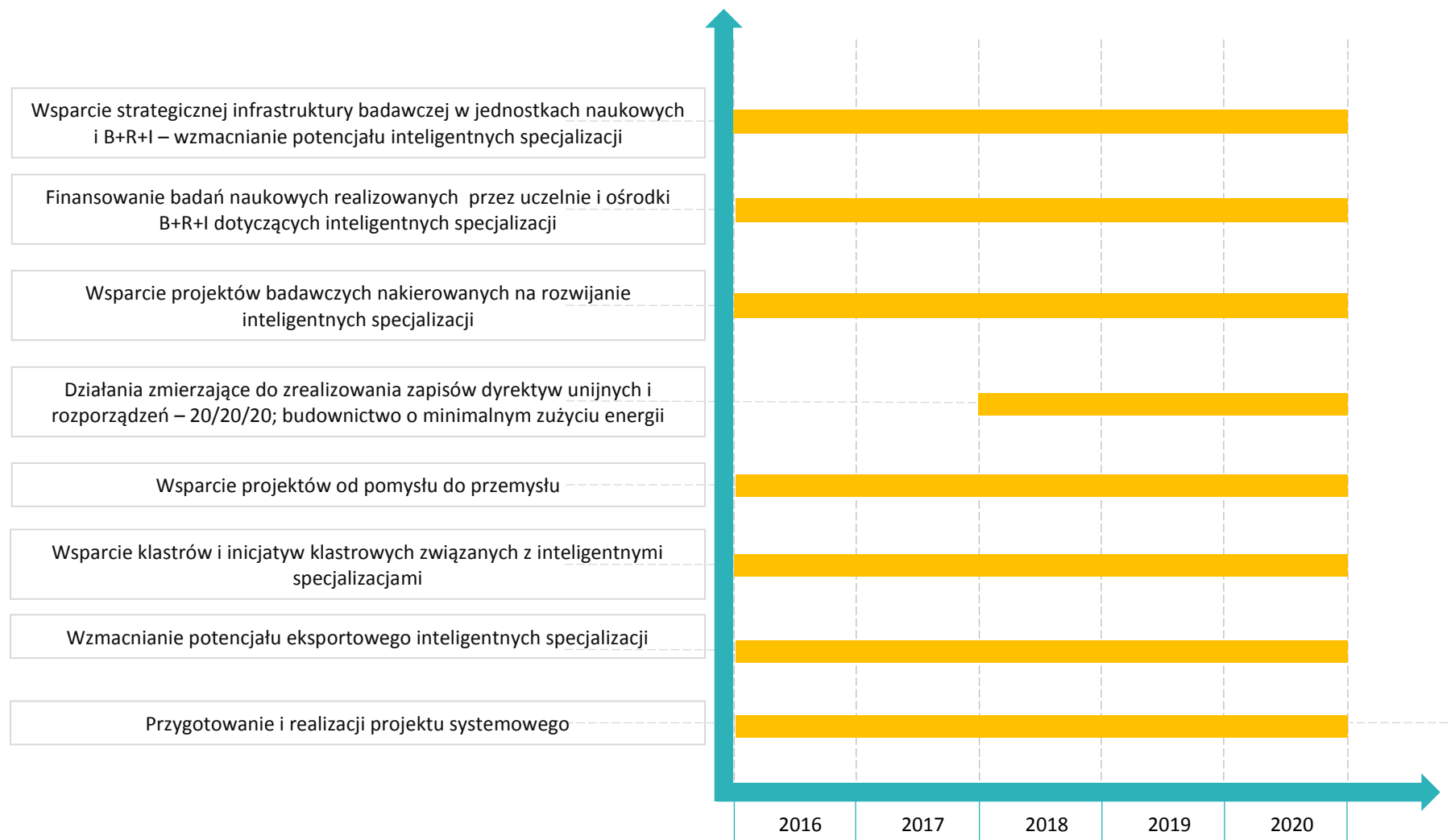
Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 3. Harmonogram (wykresy Gantta) działań dla inteligentnych specjalizacji Regionu (cz.1)



Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 4. Harmonogram (wykresy Gantta) działań dla inteligentnych specjalizacji Regionu (cz.2)



Źródło: opracowanie własne.

Przygotowanie **serii monografii naukowych (przewodników)** związanych z rozwojem Regionu, jego priorytetami, w odniesieniu do światowych standardów rozwoju, ale także uwzględniających potencjał zasobów endogenicznych województwa podkarpackiego, w tym także potencjał naukowo-badawczy.

Tytuły siedmiu opracowań (monografii) naukowych:

1. *Mądre specjalizacje (smart specialisations) oraz kluczowe technologie wspierające (key enabling technologies) w rozwoju regionu – od wyboru do realizacji, od teorii do praktyki w województwie podkarpackim;*
2. *Ekoinnowacje jako priorytetowy kierunek Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego;*
3. *Ekoinnowacje w gospodarce żywnościowej – model rozwoju dla województwa podkarpackiego;*
4. *Ekoinnowacje w ochronie środowiska – gospodarka wodna i energetyka. Rozwiązania dla województwa podkarpackiego;*
5. *Innowacyjna wizja miast – wskazówki dla regionu;*
6. *Ekonomia endogeniczna oraz ekonomia ekologiczna (zielona) we wspieraniu innowacji w rozwoju regionu;*
7. *Cele i zasady wdrażania ekoinnowacji w zarządzaniu firmą i rozwojem regionu.*

Podkarpackie Fora Innowacyjności, bezpośrednio dotyczące drogi dojścia do wyboru inteligentnych specjalizacji Regionu, w procesie przedsiębiorczego i naukowego odkrywania.

W bardzo szerokim kontekście pojęcie *smart specialisation* przedstawiono na XXI Podkarpackim Forum Innowacyjności, które odbyło się w dniach 18-19 grudnia 2012 r. Jak wszystkie podkarpackie fora innowacyjności, prezentacje skierowane były do bardzo szerokiego grona interesariuszy – przedsiębiorców, w tym szczególnie przedstawicieli MMŚP, pracowników naukowych uczelni i ośrodków badawczo-rozwojowych B+R+I przedsiębiorstw oraz innych organizacji, przedstawicieli administracji, instytucji otoczenia biznesu, ale także zawsze obecnych na forach przedstawicieli młodego pokolenia – studentów podkarpackich uczelni.

Wśród referatów najbardziej istotne były trzy prezentacje:

- Inteligentna specjalizacja jako podstawa nowej koncepcji rozwoju regionów Unii Europejskiej;
- Przemysł lotniczy inteligentną specjalizacją województwa podkarpackiego;
- Kadry dla inteligentnych specjalizacji regionu.

Na tym samym Forum, w drugim dniu odbyły się warsztaty tematyczne – *smart specialisation* w praktyce – nowe wyzwanie dla regionu.

Tematyka inteligentnych specjalizacji była również wiodącym tematem kolejnego, XXII Podkarpackiego Forum Innowacyjności, które odbyło się w dniach 12-13 grudnia 2013 r. Wśród referatów najbardziej istotne były cztery prezentacje:

- Perspektywa finansowa 2014-2020 dla przedsiębiorców;
- Nowy paradygmat rozwoju regionów w UE – biogospodarka i zielony wzrost;

- Monitoring RSI – wymagania UE;
- Inteligentne specjalizacje na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Drugi dzień Forum obejmował szkolenie zatytułowane: Nowy Program Ramowy Horyzont 2020.

Wiele z podkarpackich forów innowacyjności, ale szczególnie ostatnie dwa XXI i XXII świadomie traktowano jako jeden z etapów zachęcania najszerzej rozumianych interesariuszy do zainteresowania się pojęciem inteligentnych specjalizacji, do zaangażowania się w proces kreowania *Regionalnej Strategii Innowacji na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnych specjalizacji (RIS3)*.

W końcowym etapie kreowania *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*, jak i na etapie tworzenia planów działania dla poszczególnych inteligentnych specjalizacji Regionu, poddano analizie skuteczność realizacji przedsiębiorczego i naukowego procesu odkrywania, zgodnie z Załącznikiem 3 do *Przewodnika: Praktyczne podejście do RIS3 oraz jego (auto) OCENA*.

W odniesieniu do podmiotów gospodarczych, zrealizowano następujące elementy konsultacji i analiz:

- Sprecyzowano rodzaje aktywów, wiedzy, umiejętności i doświadczeń, które pozwoliły określić, czym region różni się od konkurentów w kontekście inteligentnych specjalizacji i może uzyskać w ten sposób przewagę konkurencyjną;
- Określono, jakie produkty, technologie i inne możliwości globalnego rynku możemy sobie wyobrazić w kontekście inteligentnych specjalizacji, jako wybitnie obiecujące w przyszłości; analiza wykonana została także na bazie zrealizowanych w regionie projektów foresight;
- Stwierdzono, gdzie znajduje się najwięcej inspiracji związanych z pomysłami na innowacje – są to wyższe uczelnie, ośrodki B+R+I przedsiębiorstw, itd.
- Oceniono, jakie są i jakie powinny być metody i elementy wsparcia badań i innowacji w regionie w kontekście inteligentnych specjalizacji, przedstawiono wygenerowane projekty pilotażowe;
- Zinventaryzowano, gdzie znajdują się pola badań i edukacji w uczelniach Regionu, związane z inteligentnymi specjalizacjami;
- Oszacowano, czy łatwo można dotrzeć do indywidualnych osób lub zespołów pracujących w jednostkach naukowych, oferujących badania związane z inteligentnymi specjalizacjami.

W odniesieniu do instytucji badawczych, zrealizowano następujące elementy konsultacji i analiz, aby stwierdzić:

- W jakich dziedzinach instytucja badawcza może zmieścić się na mapie badań i innowacji związane z inteligentnymi specjalizacjami, pozwalających na dotrzymanie kroku światowym liderom;
- Gdzie znajdują się główni partnerzy (przede wszystkim przedsiębiorcy), mogący uczestniczyć w realizacji badań dotyczących inteligentnych specjalizacji;
- Jakie są i gdzie mogą się pojawić nowe kompetencje naukowe, wynikające z realizacji inteligentnych specjalizacji regionu;
- Jakie problemy badawcze, rozwiązania, technologie przyszłości mogą być najbardziej obiecujące dla rozwoju inteligentnych specjalizacji;
- Z jakimi przedsiębiorcami lub instytucjami badawczymi, tak w regionie, kraju, jak i zagranicą, można lub należy współpracować w rozwoju inteligentnej specjalizacji;
- W jakich sektorach potrafimy zidentyfikować najwięcej nowych i obiecujących przedsiębiorstw w kontekście inteligentnych specjalizacji;
- Jacy są lub mogą być najwięksi eksporterzy produktów otrzymywanych w ramach inteligentnych specjalizacji; w jaki sposób służą one mieszkańcom Regionu;
- Jakie są lub mogą być potrzeby innowacyjnych firm funkcjonujących w ramach inteligentnych specjalizacji;
- W jaki sposób można wykorzystać nowe koncepcje innowacji (innowacje społeczne, innowacje otwarte), lub w jaki sposób wzmocnić proces ich poszukiwania i finansowania (np. *crowdsourcing* i *crowdfunding*), dla rozwoju inteligentnych specjalizacji;
- Gdzie znajduje się i jaki jest budżet przeznaczony na badania i innowacje w Regionie (szczególnie w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego – EFRR);
- Czy możliwe jest przeprowadzanie zamówień publicznych dotyczących innowacji, w których głównym kryterium oceny nie będzie cena, ale klarownie przedstawiony i wymagany stosunek kosztów do korzyści, także w perspektywie cyklu życia produktu lub technologii, według koncepcji „od kołyski do kołyski”.

W odniesieniu do społeczeństwa (innych interesariuszy) zrealizowano następujące elementy konsultacji i analiz, aby uzyskać odpowiedzi na pytania:

- Czy i w jaki sposób regionalne przedsiębiorstwa, nauka i ośrodki B+R+I są w stanie rozwiązać potencjalne problemy społeczne (w tym szczególnie dotyczące włączenia społecznego) w ramach inteligentnych specjalizacji; w podobnym zakresie analizowano zagadnienia dotyczące gospodarki zasobooszczędnej i niskoemisyjnej (energia, budownictwo, klimat, żywność);
- Jakie są potencjalne pola kreowania innowacji, związane z inteligentnymi specjalizacjami, które można uznać za najbardziej istotne w odniesieniu do przyszłości, w tym szczególnie **ekoinnowacji**;

- Czy interesariusze zgadzają się z zaprezentowaną wizją i misją, szczególnie pod kątem ich zgodności z inteligentnymi specjalizacjami, jeżeli nie, to jaka byłaby ich wizja dotycząca innowacyjnego rozwoju Regionu;
- W jakim zakresie rozwiązanie głównych problemów dotyczących rozwoju zrównoważonego związane jest z koniecznością dokonania zmian w zachowaniu interesariuszy.

Przedstawione powyżej pytania i zagadnienia miały wyjątkowo istotny, ogólny kontekst związany z inteligentnymi specjalizacjami, dotyczący pytania: jaka może być twoja rola w rozwoju Regionu, kreowaniu inteligentnych specjalizacji, w tym przede wszystkim transformacji gospodarczej nakierowanej na podnoszenie **jakości życia** w Regionie.

W odniesieniu do kreowanej *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*, przystępując do tworzenia planów działania, próbowano rozwiązać następujące zagadnienia i udzielono poniższych odpowiedzi:

- *Strategię* konstruowano zgodnie z zasadami przedsiębiorczego i naukowego procesu odkrywania, przy maksymalnie możliwym do uzyskania zaangażowaniu interesariuszy. Pozwoliło to nie tylko na diagnozę stanu, ale na wyłonienie potencjalnie nowych, istotnych obszarów, w tym szczególnie inteligentnych specjalizacji Regionu;
- Proces dojścia do inteligentnych specjalizacji został szerzej opisany i określony w dokumencie *RIS3*, pewne jego elementy przedstawiono także w planach działania;
- Istnieje zarówno w pełni zidentyfikowany lider zespołu *RIS3*, jak i zespół kreujący strategię;
- Struktury zarządzające kreowaniem *RIS3* dysponowały specjalną grupą sterującą, był nią Komitet Zarządzający w ramach projektu systemowego pn. „*Wzmocnienie instytucjonalnego systemu wdrażania Regionalnej Strategii Innowacji na lata 2005-2013 w województwie podkarpackim*”;
- Wykorzystanie wiele narzędzi identyfikacji i konsultacji dotyczących inteligentnych specjalizacji Regionu, identyfikacji możliwości rynkowych oraz potencjału gospodarczego;
- *Strategia* jest w pełni oparta na faktach, danych, rezultatach badań;
- *Strategię* zbudowano na podstawie analiz wielu kwestii, a w szczególności możliwości związanych ze specjalizacjami naukowymi, technologicznymi i ekonomicznymi Regionu;
- Uwzględniono rzetelną ocenę aktywów, mocnych i słabych stron tak Regionu, jak i poszczególnych inteligentnych specjalizacji;
- Dobór kreatorów i konsultantów miał na celu ujęcie w procesie tworzenia *RIS3* nie tylko zwolenników rozwoju technologicznego, przemysłu hi-tech, ale także osób zainteresowanych zagadnieniami społecznymi, ekologicznymi, usługami;

- W celu przygotowania analizy SWOT, bardzo szeroko uwzględniono różne dokumenty i źródła, w tym między innymi rezultaty wykonanych w Regionie projektów foresight;
- Przygotowany dokument *RIS3* przedstawia wizję Regionu i misję *Strategii*, są one wiarygodne i realistyczne;
- Zinventaryzowano potencjalne obszary przyszłej działalności, ale także możliwości modernizacji funkcjonujących rozwiązań i obszarów w ramach inteligentnych specjalizacji;
- *Strategia* wyznaczyła ograniczoną liczbę inteligentnych specjalizacji, celów strategicznych i priorytetów;
- W odniesieniu do inteligentnych specjalizacji przedstawiono horyzontalne i funkcjonalne znaczenie kluczowych technologii wspomagających;
- Ze *Strategią* związany jest realistyczny plan działania;
- *Strategia* określiła, jakie organy są odpowiedzialne za realizację *Strategii*, stworzono strukturę zarządczą i doradczą;
- *Strategia* uwzględnia pozycję konkurencyjną Regionu, lecz jej istota polega przede wszystkim na wykorzystaniu naukowego i przedsiębiorczego potencjału w celu kreowania przyszłości;
- Ujęto w *Strategii* zagadnienia dotyczące możliwości i potrzeby stymulowania klastrów;
- Podjęto wysiłki zmierzające do unikania imitacji, powielania istniejących rozwiązań, a przede wszystkim rozdrobnienia i naśladowania innych regionów kraju;
- *Strategia* uwzględniła zależności i współpracę pomiędzy polityką badań naukowych i polityką rozwoju gospodarczego, także dla środowiska wiejskiego, w kontekście inteligentnych specjalizacji;
- Uwzględniono zestaw wskaźników monitoringu oraz wskaźników osiągnięcia celów;
- Zgodnie ze wskazaniem *Przewodnika Badań i Innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*, *Strategia* zachowuje otwarty charakter, będzie ulegała w miarę potrzeby aktualizacji i modyfikacji.

Miejsce inteligentnej specjalizacji wiodącej jakość życia w modelu *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*

Miejsce inteligentnej specjalizacji wiodącej **jakość życia** w modelu *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)* zostały przedstawione w tabelach 3 i 4. Z kolei tabela 5 uszczegóławia obszary działania (aktywności) które powinny znaleźć wsparcie w ramach dofinansowania z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w kontekście inteligentnej specjalizacji wiodącej **jakość życia**.

Tabela 3. Model Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014 -2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3), kreowanej zgodnie z koncepcją inteligentnej specjalizacji- RIS3, założenia

PRIORYTET				
Rozwój inteligentny, zrównoważony i trwały, sprzyjający włączeniu społecznemu				
Inteligentne specjalizacje				
1. LOTNICTWO I KOSMONAUTYKA specjalizacja wiodąca	2. JAKOŚĆ ŻYCIA specjalizacja wiodąca		3. MOTORYZACJA specjalizacja wiodąca	
4. INFORMACJA I TELEKOMUNIKACJA (ICT) specjalizacja wspomagająca				
Wynikające z inteligentnych specjalizacji obszary działania (aktywności), wymagające inteligentnego wsparcia				
MOBILNOŚĆ	KLIMAT I ENERGIA	ZRÓWNOWAŻONA TURYSTYKA	ZDROWIE, ŻYWNOSĆ, ODŻYWIENIE	TECHNOLOGIE INFORMACYJNE I TELEKOMUNIKACYJNE
Instrumenty wspierające o horyzontalnym i funkcjonalnym znaczeniu dla rozwoju inteligentnych specjalizacji, wymagające wsparcia:				
<ul style="list-style-type: none"> • Kluczowe technologie wspierające • Technologie informacyjne i telekomunikacyjne (ICT) • Edukacja, nauka, infrastruktura badawcza, szkolnictwo wyższe, innowacyjny i badawczy potencjał uczelni 		<ul style="list-style-type: none"> • Internacjonalizacja, współpraca regionalna i międzyregionalna • Klastry • Innowacje społeczne • Nowe modele finansowania rozwoju • Start-upy 		
Priorytetowe działania i technologie dla obszarów wsparcia:				
Technologie i produkty przemysłu lotniczego, kosmicznego oraz motoryzacyjnego, w tym produkcja niskoemisyjnych środków transportu indywidualnego i zbiorowego oraz autonomicznych i inteligentnych pojazdów. Multimodalny, zrównoważony transport.	Odnawialne źródła energii i technologie z nimi związane. Smart grids. Zrównoważone i inteligentne budownictwo (budynki, osiedla, miasta). Biodegradowalne tworzywa sztuczne. Technologie pozyskiwania i oszczędzania energii oraz technologie niskoemisyjne w motoryzacji.	Turystyka poznawcza. Turystyka wypoczynkowa, ekoturystyka, agroturystyka. Turystyka kwalifikowana. Turystyka zdrowotna. Turystyka biznesowa. Turystyka religijna. Turystyka kulinarna. Enoturystyka.	Żywność ekologiczna, regionalna i tradycyjna. Zdrowa, zoptymalizowana, wolna od GMO dieta. Medycyna zapobiegawcza. Opieka nad ludźmi starszymi.	Szerokopasmowy Internet. E-rozwiązania. Zintegrowane systemy informacji.
Paradygmat, założenia spajające model rozwoju i gospodarki, wspierane trendy: ZIELONY WZROST, EKOINNOWACJE, BIOGOSPODARKA				

Cel i kontekst Planu Działania dla inteligentnej specjalizacji wiodącej – jakość życia

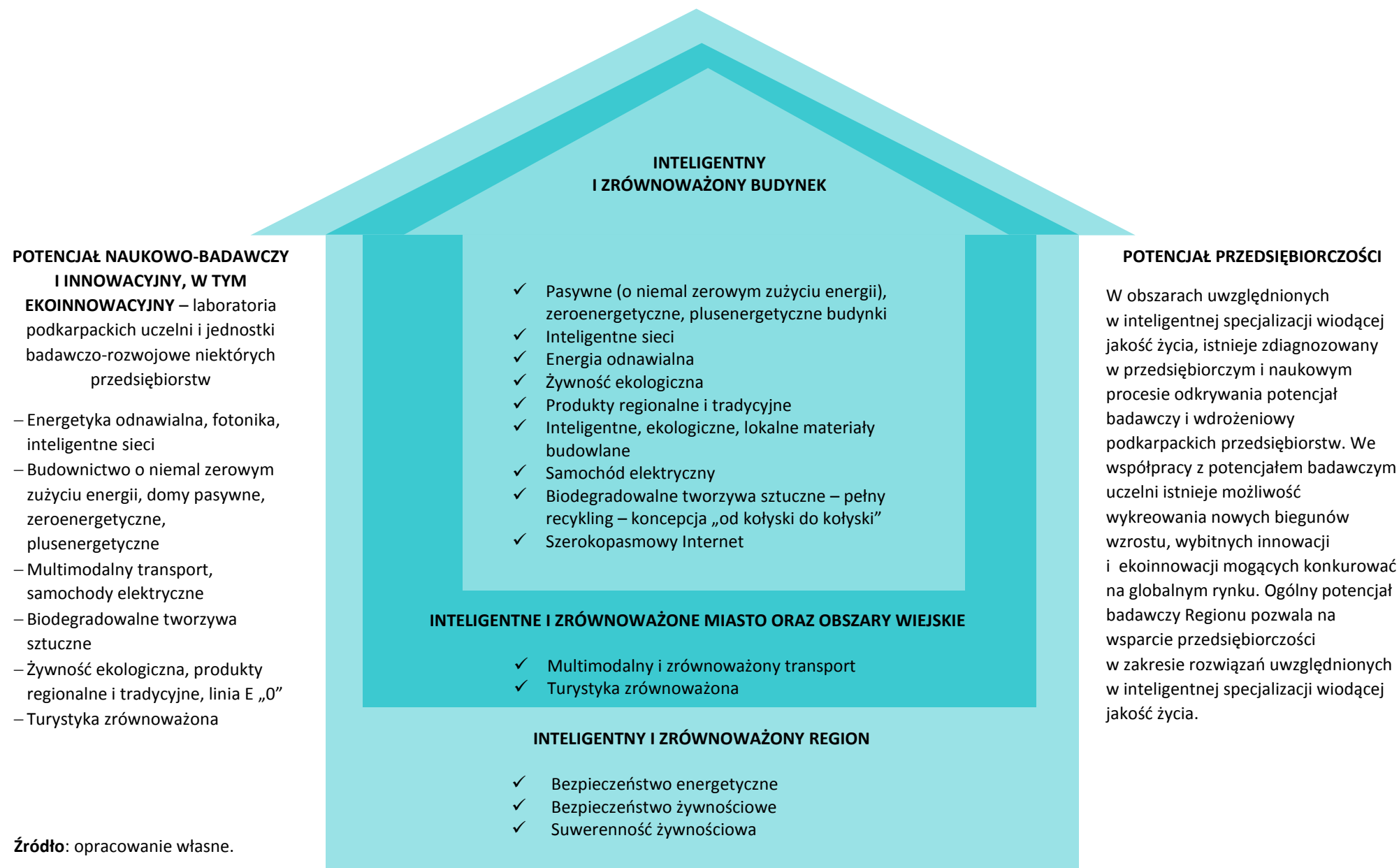
Celem **planu działania** jest przedstawienie praktycznych kroków i działań nakierowanych na zrealizowanie zapisów *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*.

Celem planu działania dla tej inteligentnej specjalizacji wiodącej jest systematyczne wspieranie działań nakierowanych na podnoszenie przedstawionych wskaźników jakości życia (zgodnie z definicją jakości życia opracowaną dla tego dokumentu).

Inteligentna specjalizacja wiodąca jakość życia wpisuje się w cele strategii *EUROPA 2020*, odpowiada również przyjętym projektom przewodnim dla tego dokumentu.

Rysunek 5 jest obrazem idei inteligentnej specjalizacji wiodącej Województwa podkarpackiego - **jakość życia**.

Rysunek 5. Obraz inteligentnej specjalizacji wiodącej województwa podkarpackiego jakoś życia

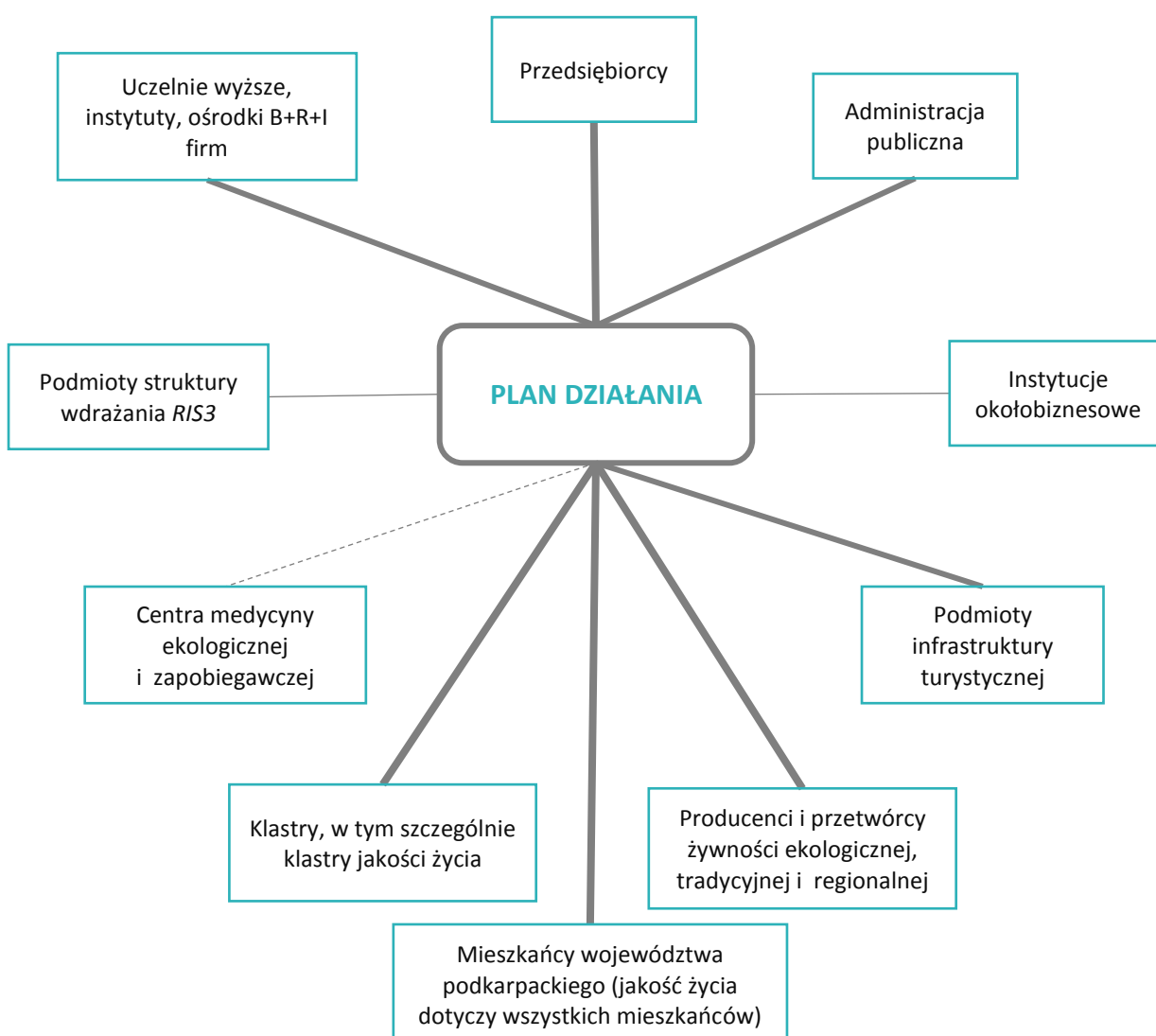


Źródło: opracowanie własne.

Mapa interesariuszy Planu Działania

Interesariuszami planu działania są wszyscy mieszkańcy Regionu, bowiem właśnie inteligentna specjalizacja wiodąca jakość życia została nakierowana na kreowanie szans rozwoju wszystkich mieszkańców, dużych i małych miejscowości, obszarów wiejskich, w kontekście wybranych aspektów jakości życia, zdefiniowanej indywidualnie dla województwa podkarpackiego. Grubszą linią wyróżniono interesariuszy kluczowych (strategicznych).

Rysunek 6. Mapa interesariuszy inteligentnej specjalizacji wiodącej jakość życia



Źródło: opracowanie własne.

Cel strategiczny i cele szczegółowe

Cel strategiczny inteligentnej specjalizacji **jakość życia** to rozwój województwa podkarpackiego jako regionu o najwyższej jakości życia. Bezpieczeństwo energetyczne. Bezpieczeństwo i suwerenność żywnościowa.

Cel strategiczny rozwoju, związany z inteligentną specjalizacją wiodącą jakość życia, rozpisano na przedstawione niżej **cele operacyjne**.

CEL 1: Zwiększenie udziału energii produkowanej z OZE w całości produkcji i wykorzystania energii.

Uzasadnienie: w dobie kurczących się zasobów, także surowców energetycznych, niezbędne jest zwiększenie badań oraz kreowanie innowacji (ekoinnowacji), które będą mogły zapewnić Regionowi wzrost udziału energii produkowanej z OZE w całokształcie produkowanej energii. Niezbędne będzie również sprostanie wymaganiom Unii Europejskiej dotyczące pakietu 20/20/20. Konieczność i możliwość kreowania nowych, trwałych miejsc pracy.

CEL 2: Wzrost liczby budynków i innych obiektów, w których zastosowano zrównoważone i inteligentne rozwiązania technologiczne. Budownictwo pasywne, zeroenergetyczne i plusenergetyczne.

Uzasadnienie: budynki o niemal zerowym wykorzystaniu energii pochodzącej z zewnątrz pozytywnie wpływają na środowisko naturalne, podnoszą jakość życia, generują pozytywne rezultaty ekonomiczne. Możliwość wykorzystania lokalnych lub regionalnych materiałów budowlanych. Konieczność sprostania wymaganiom Unii Europejskiej dotyczącym charakterystyki budownictwa. Wsparcie starań o certyfikat Ecolabel lub certyfikaty pokrewne. Konieczność kreowania nowych, trwałych miejsc pracy.

CEL 3: Rozwój inteligentnych sieci elektroenergetycznych – smart grids.

Uzasadnienie: wsparcie działań w zakresie oszczędzania energii i zwiększenia efektywności energetycznej. Wsparcie drobnego biznesu kreującego tego typu rozwiązania. Konieczność i możliwość kreowania nowych, trwałych miejsc pracy.

CEL 4: Wzrost przychodów z produkcji i sprzedaży energooszczędnego sprzętu AGD w klasie A.

Uzasadnienie: ograniczenie zużycia energii. Wsparcie biznesu funkcjonującego w Regionie. Konieczność i możliwość kreowania nowych, trwałych miejsc pracy.

CEL 5: Rozwój ekoinnowacyjnych, zrównoważonych, profilowanych usług turystycznych.

Uzasadnienie: wzmocnienie możliwości dywersyfikacji ekonomicznej i społecznej obszarów wiejskich. Konieczność i możliwość kreowania nowych, trwałych miejsc pracy. Włączenie społeczne.

CEL 6: Renaturyzacja piękna krajobrazu, w tym renaturyzacja rzek.

Uzasadnienie: konieczność ochrony i/lub odtworzenia piękna krajobrazu, ochrona zasobów wodnych Regionu, ochrona bioróżnorodności. Konieczność i możliwość kreowania nowych, trwałych, zrównoważonych miejsc pracy.

CEL 7: Wzrost udziału produkowanej żywności ekologicznej, regionalnej i tradycyjnej.

Uzasadnienie: produkcja żywności najwyższej jakości biologicznej i zdrowotnej dla mieszkańców Regionu, wykorzystanie jej potężnego potencjału eksportowego. Konieczność i możliwość kreowania nowych, trwałych miejsc pracy. Włączenie społeczne mieszkańców obszarów wiejskich.

CEL 8: Renaturyzacja środowiska rolniczego. Stworzenie barier wykorzystywania GMO w produkcji żywności, Region wolny od GMO.

Uzasadnienie: konieczność odtworzenia wartości środowiska rolniczego, jego aktywności biologicznej. Zapobieganie możliwościom pojawienia się w polskim rolnictwie bardzo negatywnie, także z naukowego punktu widzenia, ocenianych organizmów genetycznie zmodyfikowanych (tego zanieczyszczenia nigdy nie będzie można posprzątać). Konieczność i możliwość kreowania nowych, trwałych miejsc pracy. Zapobieganie niekorzystnym zmianom biologicznym i w ekosystemach.

CEL 9: Poprawa zaspokajania potrzeb tworzących jakość życia.

Uzasadnienie: jakość życia rozumiana jako kształtowanie właściwych proporcji w generowaniu, zaspokajaniu i sposobach realizacji potrzeb ekonomicznych, społecznych, przyrodniczych, duchowych, stanowi fundament rozwoju zrównoważonego i trwałego. Zarówno obiektywne czynniki, jak i subiektywne odczuwanie dobrobytu stanowią realizację poprawy jakości życia. Kategoria ta poprzez poziom zaspokajania różnorodnych potrzeb, integruje sferę ekonomiczną, społeczną i przyrodniczą, jednocześnie pełniąc funkcję kryterialną.

Dodatkowym uzasadnieniem dla działań realizowanych w ramach tego celu strategicznego jest pakiet kilku dokumentów Unii Europejskiej:

- *Projekt przewodni strategii Europa 2020. Unia innowacji,*
- *Plan działania na rzecz zasobooszczędnej Europy,*
- *Plan działań ekologicznych dla MŚP*
- *Plan działania na rzecz przedsiębiorczości do 2020 roku,*
- *Ku gospodarce o obiegu zamkniętym: program „zero odpadów” dla Europy*
- *Plan utworzenia jednolitego europejskiego obszaru transportowego – dążenie do osiągnięcia konkurencyjnego i zasobooszczędnego systemu transportu.*

Implementacja Planu Działania dla inteligentnej specjalizacji wiodącej – jakość życia

OCZEKIWANE REZULTATY	PRIORYTETOWE DZIAŁANIA	PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ	RAMY CZASOWE
CEL 1: Zwiększenie udziału energii produkowanej z OZE w całości produkcji i wykorzystania energii.			
Wyższy niż w roku bazowym (2013) udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem (%).	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie badań dotyczących zagadnień związanych z Celem 1 – rozwiązania techniczno-technologiczne, organizacyjne, procesowe, systemowe. 2. Wsparcie wykorzystania energii Słońca – fotowoltaika. 3. Wsparcie wykorzystania energii geotermalnej. 4. Wsparcie wykorzystania biomasy, jako źródła energii. 5. Zwiększenie wykorzystania energii wodnej. 	<p>KREOWANIE: Jednostki naukowo-badawcze uczelni Regionu, w tym szczególnie Politechniki Rzeszowskiej i Uniwersytetu Rzeszowskiego, laboratoria badawcze firm lub innych organizacji.</p> <p>WDRAŻANIE: różnego typu organizacje, w tym szczególnie przedsiębiorstwa.</p>	2014-2020
CEL 2: Wzrost liczby budynków i innych obiektów, w których zastosowano zrównoważone i inteligentne rozwiązania technologiczne. Budownictwo pasywne, zeroenergetyczne i plusenergetyczne.			
Systematyczny wzrost liczby obiektów o charakterystyce budynku pasywnego, zero- lub plusenergetycznego.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie badań dotyczących zagadnień związanych z Celem 2 – rozwiązania techniczno-technologiczne, organizacyjne, procesowe, systemowe. 2. Wsparcie w zakresie finansowania i promocji przedsięwzięć mających na celu budowę obiektów pasywnych, zero- i plusenergetycznych. 3. Wsparcie wykorzystania w budownictwie zrównoważonych i inteligentnych rozwiązań technologicznych. 4. Wsparcie w zakresie przedsięwzięć uświadamiających mieszkańców Regionu w zakresie ekonomicznych, ekologicznych i społecznych korzyściach budownictwa pasywnego, zero- i plusenergetycznego. 5. Wspieranie wykorzystania lokalnych lub regionalnych zrównoważonych materiałów budowlanych. 	<p>KREOWANIE: Jednostki naukowo-badawcze uczelni Regionu, w tym szczególnie Politechniki Rzeszowskiej i Uniwersytetu Rzeszowskiego, laboratoria badawcze firm lub innych organizacji.</p> <p>WDRAŻANIE: różnego typu organizacje, w tym szczególnie przedsiębiorstwa.</p>	2014-2020
CEL 3: Rozwój inteligentnych sieci elektroenergetycznych – smart grids.			

<p>Podjęcie działań mających na celu wdrożenie inteligentnych sieci elektroenergetycznych – smart grids w Regionie.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie badań dotyczących zagadnień związanych z Celem 3 – rozwiązania techniczno-technologiczne, organizacyjne, procesowe, systemowe. 2. Aktywna promocja wśród przedsiębiorstw z branży energetycznej rozwiązań typu smart grids. 	<p>KREOWANIE: Jednostki naukowo-badawcze uczelni Regionu, w tym szczególnie Politechniki Rzeszowskiej i Uniwersytetu Rzeszowskiego, laboratoria badawcze firm lub innych organizacji.</p> <p>WDRAŻANIE: różnego typu organizacje, w tym szczególnie przedsiębiorstwa.</p>	<p>2014-2020</p>
<p>CEL 4: Wzrost przychodów z produkcji i sprzedaży energooszczędnego sprzętu AGD w klasie A.</p>			
<p>Zwiększenie liczby przedsiębiorstw produkujących sprzęt AGD w klasie A w Regionie. Zwiększenie liczby punktów sprzedaży sprzętu AGD w klasie A w Regionie.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie badań dotyczących zagadnień związanych z Celem 4 – rozwiązania techniczno-technologiczne, organizacyjne, procesowe, systemowe. 2. Wsparcie przedsięwzięć mających na celu przyrost produkcji sprzętu AGD w klasie A przedsiębiorstw mających siedzibę w województwie podkarpackim. 	<p>KREOWANIE: Jednostki naukowo-badawcze uczelni Regionu, w tym szczególnie Politechniki Rzeszowskiej i Uniwersytetu Rzeszowskiego, laboratoria badawcze firm lub innych organizacji.</p> <p>WDRAŻANIE: różnego typu organizacje, w tym szczególnie przedsiębiorstwa.</p>	<p>2014-2020</p>
<p>CEL 5: Rozwój ekoinnowacyjnych, zrównoważonych, profilowanych usług turystycznych.</p>			
<p>Rozwój turystyki zrównoważonej jako źródła przyszłych dochodów mieszkańców Regionu, a szczególnie jego południowej części. Budowa wysokiej jakości obiektów turystyczno-rekreacyjnych, o najwyższych standardach ekologicznych i jakościowych. Zbudowanie pakietu zintegrowanych produktów turystycznych, opartych na najlepszych światowych wzorcach. Wzrost liczby gospodarstw agroturystycznych i ekoturystycznych w stosunku do lat bazowych. Wzrost liczby ekoinnowacyjnych rozwiązań branży turystycznej Regionu.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie badań dotyczących zagadnień związanych z Celem 5 – rozwiązania techniczno-technologiczne, organizacyjne, procesowe, systemowe. 2. Wsparcie w finansowaniu i promocji zrównoważonych, ekoinnowacyjnych i wyprofilowanych przedsięwzięć turystycznych. 3. Aktywna promocja walorów turystycznych na arenie regionalnej, krajowej oraz międzynarodowej. 	<p>KREOWANIE: Jednostki naukowo-badawcze uczelni Regionu, w tym szczególnie Politechniki Rzeszowskiej i Uniwersytetu Rzeszowskiego, laboratoria badawcze firm lub innych organizacji.</p> <p>WDRAŻANIE: różnego typu organizacje, w tym szczególnie przedsiębiorstwa.</p>	<p>2014-2020</p>
<p>CEL 6: Renaturyzacja piękna krajobrazu, w tym renaturyzacja rzek.</p>			

<p>Wzrost długości (km) cieków poddanych zabiegom renaturyzacyjnym w stosunku do roku bazowego.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie badań dotyczących zagadnień związanych z Celem 6 – rozwiązania techniczno-technologiczne, organizacyjne, procesowe, systemowe. 2. Wsparcie projektowania i realizacji zabiegów renaturyzacyjnych (rewitalizacyjnych). 	<p>KREOWANIE: Jednostki naukowo-badawcze uczelni Regionu, w tym szczególnie Politechniki Rzeszowskiej i Uniwersytetu Rzeszowskiego, laboratoria badawcze firm lub innych organizacji.</p> <p>WDRAŻANIE: różnego typu organizacje, w tym szczególnie przedsiębiorstwa.</p>	<p>2014-2020</p>
<p>CEL 7: Wzrost udziału produkowanej żywności ekologicznej, regionalnej i tradycyjnej.</p>			
<p>Wzrost:</p> <ul style="list-style-type: none"> – liczby zarejestrowanych produktów regionalnych i tradycyjnych – liczby przetwórci ekologicznych – powierzchnia gospodarstw ekologicznych (tys. Ha) w stosunku do lat bazowych. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie badań dotyczących zagadnień związanych z Celem 7 – rozwiązania techniczno-technologiczne, organizacyjne, procesowe, systemowe 2. Wsparcie rozwoju i wyposażenia gospodarstw ekologicznych, nasiona, sprzęt. 3. Wsparcie rozwoju przetwórci ekologicznych – rozwiązania techniczne i technologiczne, sprzęt. 	<p>KREOWANIE: Jednostki naukowo-badawcze uczelni Regionu, w tym szczególnie Politechniki Rzeszowskiej i Uniwersytetu Rzeszowskiego, laboratoria badawcze firm lub innych organizacji.</p> <p>WDRAŻANIE: różnego typu organizacje, w tym szczególnie przedsiębiorstwa.</p>	<p>2014-2020</p>
<p>CEL 8: Renaturyzacja środowiska rolniczego. Stworzenie barier wykorzystywania GMO w produkcji żywności, Region wolny od GMO.</p>			
<p>Wzrost liczby dokumentów (w stosunku do roku bazowego) świadczących świadomości i wyborze województwa podkarpackiego jako regionu wolnego od GMO.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie badań dotyczących zagadnień związanych z Celem 8 – rozwiązania techniczno-technologiczne, organizacyjne, procesowe, systemowe 2. Wsparcie działań nakierowanych na podnoszenie świadomości ekologicznej i społecznej związanej z GMO. 	<p>KREOWANIE: Jednostki naukowo-badawcze uczelni Regionu, w tym szczególnie Politechniki Rzeszowskiej i Uniwersytetu Rzeszowskiego, laboratoria badawcze firm lub innych organizacji.</p> <p>WDRAŻANIE: różnego typu organizacje, w tym szczególnie przedsiębiorstwa.</p>	<p>2014-2020</p>
<p>CEL 9: Poprawa zaspokajania potrzeb tworzących jakość życia.</p>			
<p>Poprawa dobrobytu ekonomicznego, subiektywnego poczucia wysokiej jakości życie oraz wzrost liczby podmiotów wspierających osoby potrzebujące pomocy.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie badań dotyczących zagadnień związanych z Celem 9 – rozwiązania systemowe, wsparcie techniczno-technologiczne, procesowe, organizacyjne. 	<p>KREOWANIE: Jednostki naukowo-badawcze uczelni Regionu, w tym szczególnie Politechniki Rzeszowskiej i Uniwersytetu Rzeszowskiego, laboratoria badawcze firm lub innych organizacji.</p> <p>WDRAŻANIE: różnego typu organizacje, w tym szczególnie przedsiębiorstwa.</p>	<p>2014-2020</p>

Projekty pilotażowe

Zgodnie z zaleceniami *Przewodnika Strategii Badań i Innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*, instrumentem pomocowym sprzyjającym realizacji strategii jest skuteczny plan działań, charakteryzujący się pewnym marginesem swobody niezbędnym do prowadzenia eksperymentów w postaci projektów pilotażowych. Projekty pilotażowe uznawane są za podstawowe narzędzie pozwalające na eksperymentowanie i testowanie w niedużej skali, niestosowanych w praktyce do tej pory zestawów polityki, rozwiązań, zanim będzie można w Regionie podjąć decyzję o ich wdrożeniu na dużą skalę, bowiem w takim przypadku pojawiają się ich wysokie koszty.

Projekty pilotażowe spełniają wiele istotnych funkcji, w tym między innymi:

- dostarczają realizatorom strategii (zasadniczo całemu społeczeństwu – interesariuszom) nowych, istotnych informacji, dotyczących regionalnego potencjału innowacyjnego, w ramach procesu przedsiębiorczego i naukowego odkrywania;
- są dowodem realności procesu strategicznego wynikającego z RIS3, co pomaga interesariuszom dostrzec całościowo cele realizowanej strategii; dowodzą, że dokument strategiczny nie pozostał koncepcją teoretyczną;
- w odpowiednio małej skali testują niekonwencjonalne, nowe rozwiązania, co ogranicza ryzyko w przypadku podejmowania niesprawdzonych działań na wielką skalę.

Monitorowanie i ocena projektu pozwala podjąć decyzję o kontynuowaniu, a także o rozwinięciu projektu w kierunku zdynamizowania praktycznych zastosowań.

LP.	Tytuł projektu przewodniego	Cele projektu	Obszary wsparcia, którym służy projekt
1	Projekt systemowy pt. <i>Inteligentne specjalizacje – narzędzie wzrostu innowacyjności i konkurencyjności województwa podkarpackiego</i> .	Zagwarantowanie funduszy dla: <ul style="list-style-type: none"> – implementacji <i>RIS3</i>, – utrzymania struktury zarządczej i kontrolnej, – utrzymania struktury doradczej, – monitoringu i oceny realizacji, – edukacji kreatorów i realizatorów <i>RIS3</i> – szkolenia, konferencje, seminaria 	Projekt systemowy służy zrealizowaniu założeń <i>RIS3</i> w całościach jego treści, pod kątem inteligentnej specjalizacji, utrzymaniu ciągłości polityki naukowej i regionalnej dotyczącej <i>RIS3</i> .
2	Wybór najlepszych rozwiązań i kreowanie własnych w zakresie zwiększania produkcji energii odnawialnej i jej wykorzystania.	Zrealizowanie wymagań Komisji Europejskiej dotyczących energetyki odnawialnej, działania w kierunku bezpieczeństwa energetycznego.	Inteligentna specjalizacja jakość życia – energetyka odnawialna oraz inteligentne sieci.
3	Wskazanie, wybór i przetestowanie technologii inteligentnego i energooszczędnego budownictwa – szczególnie zeroenergetycznego i	Zrealizowanie wymagań Komisji Europejskiej dotyczących gospodarki zasobooszczędnej i niskoemisyjnej, zrealizowanie	Inteligentna specjalizacja jakość życia – budownictwo zeroenergetyczne i plusenergetyczne, smart

	plusenergetycznego.	wymagań związanych z charakterystyką energetyczną budynków i wymaganym charakterem obiektów budowlanych.	grids.
4	Model lepszych rozwiązań turystycznych dla Regionu – w połączeniu z zachowaniem bioróżnorodności i piękna krajobrazu.	Wsparcie rozwoju zrównoważonej turystyki poznawczej i wypoczynkowej, ochrona lub renaturyzacja walorów krajobrazowych.	Inteligentna specjalizacja jakość życia – turystyka.
5	Kreowanie wiedzy i skutecznych technologii rolnictwa ekologicznego i przetwórstwa, otrzymywania produktów tradycyjnych i regionalnych.	Wsparcie badań i technologii zwiększających konkurencyjność ekologicznego rolnictwa, produkcji żywności najwyższej jakości biologicznej i zdrowotnej. Stworzenie bariery wykorzystywania GMO w rolnictwie i przetwórstwie żywności.	Inteligentna specjalizacja jakość życia – żywność ekologiczna, regionalna i tradycyjna.

Ogólnym celem projektów jest wykorzystanie działalności badawczo-rozwojowej i innowacji, w tym szczególnie ekoinnowacji, do rozwiązywania problemów Regionu związanych z inteligentnymi specjalizacjami, ale przede wszystkim do wykreowania własnych przodujących w skali kraju i Europy rozwiązań, jakich nie można byłoby znaleźć na zasadach benchmarkingu. Celem jest również wzrost jakości życia w Regionie.

Rezultatem dotyczącym kwestii społecznych, w tym włączenia społecznego, będzie uwzględniony, jako cel operacyjny: wzrost liczby zrównoważonych miejsc pracy, w tym szczególnie na obszarach wiejskich.

Monitoring Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)

Monitoring Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3) wymaga wykorzystania różnych wskaźników, które można ogólnie podzielić na:

- wskaźniki kontekstowe – czyli wskazujące na miejsce regionu na tle kraju i Unii Europejskiej,
- wskaźniki celów strategicznych i operacyjnych (produktu i rezultatu) – pozwalające na ocenę postępów wdrażania RIS3 na poziomie strategicznym i operacyjnym.

Wskaźniki kontekstowe będą odnosiły się przede wszystkim do priorytetu RIS3, którym jest rozwój inteligentny, zrównoważony i trwały, sprzyjający włączeniu społecznemu.

Rozwój inteligentny pozwalają monitorować przede wszystkim wskaźniki zawarte w *Regional Innovation Scoreboard*. W sytuacji, gdy województwo było w poszczególnych

raportach klasyfikowane w 2007, 2009 oraz 2011 roku w grupie „*modest*”¹, ważne jest utrzymanie do 2020 roku miejsca w kategorii „*moderate*”, do której region został zaliczony w 2014 roku. Tablica wyników jest wygodnym narzędziem, gdyż niezależnie od tego jakie wskaźniki będą uwzględniane, pozwala zawsze na porównywanie innowacyjności województwa podkarpackiego z innymi regionami Unii Europejskiej.

Zrównoważony rozwój będzie monitorowany z wykorzystaniem wskaźników takich jak:

- udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem,
- nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska związane z oszczędzaniem energii elektrycznej na 1 mieszkańca,
- emisja dwutlenku węgla z zakładów szczególnie uciążliwych,
- emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych (gazowych i pyłowych),
- odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku.

Do wskaźników umożliwiających monitorowanie **rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu** należą:

- udział długotrwale bezrobotnych (dłużej niż 1 rok) w bezrobotnych ogółem,
- stopa bezrobocia (BAEL),
- udział osób w wieku 18-59 lat będących członkami gospodarstw domowych bez osób pracujących w ogóle członków gospodarstw domowych,
- wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym (poniżej relatywnej granicy ubóstwa) po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych,
- przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym.

Zasadne jest również poddawanie analizie **wskaźników kontekstowych**, które informują o potencjale województwa, do których zaliczyć można:

1. Współczynnik skolaryzacji: zasadnicze szkoły zawodowe, zawodowe i ogólnozawodowe oraz policealne (brutto i netto),
2. Studenci i absolwenci studiów (kierunki techniczne, inżynieryjno-techniczne, medyczne, zdrowotne, ochrona środowiska, usługi dla ludności) w ogólnej liczbie studentów i absolwentów,
3. Liczba studentów na 10 tysięcy mieszkańców,
4. Liczba uczestników studiów doktoranckich na 10 tysięcy mieszkańców,
5. Uczniowie szkół podstawowych i gimnazjalnych, przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu, przeznaczony do użytku uczniów,
6. Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony, do użytku uczniów,
7. Nakłady na B+R na 1 mieszkańca,

¹ Według klasyfikacji europejskiej wyróżniamy 4 kategorie innowacyjności regionów: *modest innovators* (skromni innowatorzy), *moderate innovators* (umiarkowani innowatorzy), *innovation followers* (doganiający innowatorzy), *innovation leaders* (liderzy innowacji).

8. Nakłady na B+R w odniesieniu do PKB,
9. Nakłady na B+R w dziedzinie nauk inżynieryjnych i technicznych, w relacji do nakładów ogółem,
10. Udział podmiotów gospodarczych ponoszących nakłady na działalność B+R w ogólnej liczbie podmiotów,
11. Udział przedsiębiorstw, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach ogółem,
12. Zgłoszone wynalazki krajowe i udzielone patenty krajowe,
13. Zgłoszone wzory użytkowe i udzielone prawa ochronne,
14. PKB brutto na 1 mieszkańca (ceny stałe),
15. Udział przedsiębiorstw posiadających dostęp do Internetu,
16. Udział przedsiębiorstw posiadających własną stronę internetową,
17. Udział przedsiębiorstw posiadających środki automatyzacji procesów produkcyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw.

Bieżąca ocena poszczególnych działań podejmowanych w procesie wdrażania Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na poziomie inteligentnych specjalizacji wymaga doboru właściwych wskaźników, które będą systematycznie gromadzone i analizowane, by możliwe było realizowanie odpowiedniej polityki.

Schemat pomiaru efektów				
CEL 1	Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem [%] ^A			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	14,19	15,6	17,2
CEL 2	Odsetek budynków pasywnych, zero energetycznych i plus energetycznych odsetek budynków wykorzystujących OZE			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	-	1,1 x wart. z 2016 r.	1,2 x wart. z 2016 r.
CEL 3	Liczba inteligentnych sieci elektroenergetyczny – smart grids- w Regionie			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	-	1,1 x wart. z 2016 r.	1,2 x wart. z 2016 r.
CEL 4	Przychody ze sprzedaży energooszczędnego sprzętu AGD w klasie A			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	-	1,1 x wart. z 2016 r.	1,2 x wart. z 2016 r.
CEL 5	Liczba gospodarstw agroturystycznych (A) i ekoturystycznych (E) ^B			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	646	710	781
CEL 6	Długość w km cieków poddanych zabiegom renaturyzacyjnym			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	-	1	2
CEL 7	Liczba miejsc pracy na obszarach wiejskich w sektorach uznanych za zrównoważone (produkcja ekologiczna, regionalna i tradycyjne)			

	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	-	1,1 x wart. z 2016 r.	1,2 x wart. z 2016 r.
	Liczba zarejestrowanych produktów regionalnych (R) i tradycyjnych (T) ^C			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	1 (R), 181 (T)	2 (R), 199 (T)	3 (R), 220 (T)
	Liczba przetwórci ekologicznych ^D			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	22	24	27
	Powierzchnia gospodarstw ekologicznych [tys. ha] ^E			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	33	36	40
CEL 8	Obecność dokumentów świadczących o wyborze województwa jako regionu wolnego od GMO			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	1	2	3
CEL 9	Pielęgniarki i położne na 10 tys. mieszkańców ^F			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	79	87	96
	Lekarze na 10 tys. ludności ^G			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	28	30	33
	Liczba placówek pomocy społecznej ^H			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	89	94	104
	Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych bardzo dobra lub dobra ^I			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	1,2 (BDB); 15,4 (DB)	1,3 (BDB); 16,9 (DB)	1,4 (BDB); 18,6 (DB)
	Długość życia ludności ^J			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	82,9 (K); 75 (M)	83,7 (K); 75,75 (M)	84,5 (K); 76,5 (M)
	Stopa bezrobocia na terenach wiejskich ^K			
	Rok:	2016	2018	2020
	Wart:	14,7	13,2	11,9
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie na obszarach wiejskich ^L				
Rok:	2016	2018	2020	
Wart:	3446,82	3619,17	3800,12	
Wysokość przeciętnej miesięcznej emerytury ^M				
Rok:	2016	2018	2020	
Wart:	1644,03	1726,55	1812,88	

A: Rok bazowy 2013 – wartość: 12,9%

B: Rok bazowy 2014 – 587 (A), b.d. (E)

C: Rok bazowy 2012 – 1 (R), 165 (T)

D: Rok bazowy 2012 – 20

E: Rok bazowy 2012 – 30,38 tys. ha

F: Rok bazowy 2012 – 72

G: Rok bazowy 2012 – 25

H: Rok bazowy 2013 – 78

I: Rok bazowy 2012 – 1,2 (BDB), 15,4 (DB)

J: Rok bazowy 2013 – Kobiety: 82,1; Mężczyźni: 74,3; - zakłada się 1% wzrost wartości w latach kontrolnych

K: Rok bazowy 2013 – 16,4; zakłada się spadek o 10% w latach kontrolnych względem lat poprzednich

L: Rok bazowy 2013 – 3282,69, zakłada się 5% wzrost latach kontrolnych względem lat poprzednich

M: Rok bazowy 2013 – 1566,03, zakłada się 5% wzrost latach kontrolnych względem lat poprzednich

Zakłada się 10% wzrost wszystkich czynników w latach 2016, 2018, 2020 względem lat bazowych bądź 10% wzrost dla roku 2018 względem roku 2016 i 20% wzrost dla roku 2020 względem roku 2016

Potencjalne źródła finansowania *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014–2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*

Największą rolę w finansowaniu wdrażania *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)* będzie odgrywał *Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego 2014 – 2020*. Zakłada on wsparcie innowacyjnych przedsiębiorstw, rozwój instytucji otoczenia biznesu i e-usług oraz poprawę jakości kształcenia, obejmuje także działania dotyczące ochrony środowiska naturalnego i wspierania efektywności wykorzystywania zasobów, budowy podstaw gospodarki niskoemisyjnej oraz wewnątrzregionalnej dostępności transportowej.

W RPO WP 2014 - 2020 uwzględniono również działania prowadzące do zwiększenia zatrudnienia i dostępu do wysokiej jakości usług edukacyjnych, poprawy zdrowia, zasobów pracy oraz zwiększenia szans na włączenie/integrację i reintegrację społeczną osób i rodzin znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej i zawodowej.

Szczególne znaczenie dla osiągnięcia rezultatów związanych z inteligentną specjalizacją **jakość życia** będą odgrywały następujące osie priorytetowe:

Oś priorytetowa 1: *Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka*, w ramach której przewiduje się finansowanie projektów badawczo-rozwojowych i wdrażania innowacji przez przedsiębiorstwa (Cel tematyczny 1, podpunkt 1.2; Cel tematyczny 3, podpunkty 3.1, 3.2, 3.3, 3.4).

Oś priorytetowa 3: *Czysta energia*, w ramach której wspierane będą inwestycje mające na celu poprawę efektywności energetycznej oraz zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii (Cel tematyczny 4, podpunkty 4.1, 4.3, 4.5).

Oś priorytetowa 4: *Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego*, w ramach której wspierane będą działania związane z przejściem na gospodarkę niskoemisyjną, w tym wykorzystaniem OZE, inteligentne zarządzanie energią, wspieranie zrównoważonego transportu multimodalnego (Cel tematyczny 6, podpunkt 6.5).

Oś priorytetowa 6: *Spójność przestrzenna i społeczna*, mająca wspierać inicjatywy na rzecz zwiększenia dostępności do wysokiej jakości usług publicznych w obszarze zdrowia (zarówno podstawowe usługi medyczne, jak i uzupełniające – sanatoryjne), pomocy społecznej (Cel tematyczny 8, podpunkt 8.2; Cel tematyczny 9, podpunkty 9.1, 9.2).

Istotnym źródłem finansowania implementacji RSI WP będzie *Program Operacyjny Inteligentny Rozwój*, który przede wszystkim w ramach dwóch osi priorytetowych, tj. osi priorytetowej I: *Wsparcie prowadzenia prac B+R przez przedsiębiorstwa oraz konsorcja naukowo-przemysłowe* oraz osi priorytetowej II: *Wsparcie innowacji w przedsiębiorstwach* pozwoli na realizację projektów, których rezultatem będzie wzrost liczby nowych technologii oraz produktów w ramach inteligentnych specjalizacji regionu.

Program Operacyjny Infrastruktura i środowisko 2014-2020 w ramach osi priorytetowej I: *Zmniejszenie emisyjności gospodarki* pozwoli na realizację projektów sprzyjających poprawie efektywności energetycznej oraz zwiększenie udziału energii pochodzącej z odnawialnych źródeł energii (OZE).

Nowy program Unii Europejskiej *HORYZONT 2020* jest programem, w ramach którego finansowanie skupi się między innymi na następujących obszarach:

- zdrowie, zmiany demograficzne i dobrostan,
- bezpieczeństwo żywnościowe, zrównoważone rolnictwo, badania morskie i gospodarka ekologiczna,
- bezpieczna, ekologiczna i efektywna energia,
- inteligentny, ekologiczny i zintegrowany transport.

Program EUROPA 2020 stanowić może zatem ważne źródło finansowania innowacyjnych projektów realizowanych w ramach *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*. Wymienione dla programu *HORYZONT 2020* priorytetowe obszary wykazują ścisły związek z inteligentną specjalizacją wiodącą jakość życia, co jest dodatkowym argumentem uzasadniającym możliwość pozyskiwania z tego programu funduszy.

Podsumowanie

Inteligentna specjalizacja wiodąca jakość życia będzie odgrywała podstawową rolę we wspieraniu rozwoju gospodarki oraz społeczeństwa. Została ona wykreowana w taki sposób, aby ujęte w niej obszary wykazywały ścisły związek, którego celem jest rzeczywiste podnoszenie jakości życia w Regionie. Ta inteligentna specjalizacja dotyczy obszaru całego województwa, w tym także małych miejscowości i obszarów wiejskich, wychodzi więc naprzeciw unijnemu postulatowi włączenia społecznego. Nie odpowiada klasycznie rozumianej definicji jakości życia, jest zawężeniem wynikającym ze zdiagnozowanego potencjału naukowego i przedsiębiorczości Regionu, jest również odpowiedzią na unijne postulaty kreowania gospodarki zasobooszczędnej i niskoemisyjnej.



KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI



**POLITECHNIKA
RZESZOWSKA**
im. IGNACEGO ŁUKASIEWICZA

PODKARPACKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY



Projekt współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, budżetu państwa oraz budżetu Samorządu Województwa Podkarpackiego w ramach projektu systemowego pn. „Wzmocnienie instytucjonalnego systemu wdrażania Regionalnej Strategii Innowacji w latach 2007-2014 w województwie podkarpackim”.

Publikacja bezpłatna współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Prof. zw. dr hab. inż. Leszek Woźniak

Dr inż. Sylwia Dzedzic

Dr inż. Marian Woźniak

Dr inż. Dariusz Wyrwa

Mgr Maciej Chrzanowski

Katedra Przedsiębiorczości, Zarządzania i Ekoinnowacyjności

Wydział Zarządzania

Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukasiewicza

Al. Powstańców Warszawy 8

Bud. L, pokój 354 A

35-959 Rzeszów

Tel. 17 8651165

e-mail: lwozniak@prz.edu.pl